KU LEUVEN

SLACHTOFFERS GETUIGEN

Kwalitatief onderzoek naar de noden van slachtoffers van historisch geweld en misbruik in jeugd- en onderwijsinstellingen in Vlaanderen

In opdracht van het departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Onderzoeker: **Elke ROEVENS**
Promotor: **Prof. dr. Ivo AERTSEN**

Oktober 2014

LinC
LEUVENS INSTITUUT VOOR CRIMINOLOGIE

Inhoudstafel

1. Situering 1

2. Onderzoeksthema's 2

3. Methode 3

4. Beschrijving respons 4

5. Resultaten 7

Thema 1. Aard en complexiteit van het fenomeen 7

1.1 Types mishandeling 7

1.2 Complexiteit 18

1.3 Noden toen 28

1.4 Besluit 31

Thema 2. Gevolgen van historisch misbruik 34

2.1 Omgaan met de ervaring doorheen de levensloop 34

2.2 Concrete gevolgen op verschillende levensdomeinen 36

2.3 Besluit 44

Thema 3. Betekenis van de ervaring 46

3.1 Betekenisverlening 46

3.2 Plaats in het leven 46

3.3 Besluit 47

Thema 4. Actuele noden 48

4.1 Delen van het verhaal 48

4.2 Gevolgen voor daders 49

4.3 Verontschuldigingen 49

4.4 Onbeantwoorde vragen 49

4.5 In gesprek met lotgenoten 50

4.6 Professionele hulp 50

4.7 Financiële tegemoetkoming 50

4.8 Erkenning 50

4.9 Besluit 52

6. Algemene conclusie 53

7. Aanbevelingen 56

Bibliografie 60

Lijst van tabellen en figuren

Tabel 1. Woonplaats respondent per provincie 4
Tabel 2. Soort mishandeling waarvan melding in het interview 5
Tabel 3. Setting waarbinnen de mishandeling plaatsvond 5
Tabel 4. Functie van de daders 6

Figuur 1. Gevoel van het kind 21
Figuur 2. Beleving ervaring 47

1. Situering

De Vlaamse overheid, met name het departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin coördineert diverse acties om slachtoffers van historisch geweld en misbruik in jeugd- en onderwijsinstellingen in Vlaanderen te erkennen en te ondersteunen. Dit engagement kadert in de uitvoering van de Resolutie van het Vlaams Parlement van 2 april 2014 betreffende "de erkenning van de slachtoffers van historisch geweld en misbruik in jeugd- en onderwijsinstellingen in Vlaanderen en het omgaan met geweld in het algemeen".[1] Dit engagement wordt bevestigd in het recente Regeerakkoord van de Vlaamse Regering.[2] Vanaf het najaar 2014 wordt uitvoering gegeven aan onderstaande acties: het publiekelijk erkennen van het leed van slachtoffers via een tentoonstelling in het Guislain museum in Gent, de oprichting van een 'Erkennings- en Bemiddelingscommissie voor Slachtoffers van Historisch Misbruik', het voorzien in een voldoende (deskundig) aanbod van hulp- en dienstverlening, en het faciliteren van lotgenotencontacten. Voorliggend onderzoek beoogt de uitvoering van de genoemde acties te ondersteunen. Bijzondere aandacht gaat daarbij uit naar de 'Erkennings- en Bemiddelingscommissie voor Slachtoffers van Historisch Misbruik'. Deze commissie wordt in november 2014 op tijdelijke basis, voor een periode van vier tot zes maanden, opgericht om aanvragen te behandelen van slachtoffers van feiten van misbruik en geweld die zich in de periode tussen 1930 en 1990 afspeelden in jeugd- en onderwijsinstellingen in Vlaanderen. De commissie zal slachtoffers, naast- en nabestaanden van "historisch" misbruik ontvangen en werkt vanuit volgende finaliteit: het bieden van erkenning voor het leed aangedaan aan slachtoffers, het bieden van ondersteuning aan slachtoffers en het bijdragen tot de (maatschappelijke) bewustwording van de ernst van het misbruik dat plaatsvond in de betrokken instellingen.

Het experten-panel "historisch misbruik" ging op vraag van Vlaams Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Vandeurzen reeds in 2013 na welke aanpak wenselijk is om slachtoffers en over-levers te erkennen en bij te staan in de verwerking van hun leed en hoe gelijkaardige situaties vermeden kunnen worden in de toekomst.[3] Hiervoor werden de geregistreerde getuigenissen bij de hulplijn 1712 in de periode april-september 2013 geanalyseerd alsook materiaal uit relevant onderzoek in binnen- en buitenland. Dit soort dataverzameling op basis van zogenaamde "secundaire bronnen" reikt heel wat informatie aan maar draagt de beperking in zich dat de beschikbare informatie niet rechtstreeks bij de slachtoffers zelf verzameld werd.[4]

Voorliggend onderzoek heeft als doel de uitvoering van de gecoördineerde acties in het kader van de aanpak van historisch misbruik te ondersteunen op basis van de onderzochte ervaringen van slachtoffers zelf. Daarbij wordt uitgegaan van het gegeven dat slachtoffers geen homogene groep vormen, en dat zij elk afzonderlijk in vrijheid en respect en ieder met hun eigenheid aanspraak

[1] Vlaams Parlement, Resolutie betreffende de erkenning van de slachtoffers van historisch geweld en misbruik in jeugd- en onderwijsinstellingen in Vlaanderen en het omgaan met geweld in het algemeen, *Parl. St*. nr. 2475, 2013-2014, 2-3 en informeel overleg met het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.
[2] Vlaamse Regering, *Regeerakkoord Vlaamse Regering 2014-2019*, 23 juli 2014, 122.
[3] Experten-panel, *Ondubbelzinnig kiezen voor erkenning. Historisch geweld en misbruik in jeugd- en onderwijsinstellingen in Vlaanderen. Analyse, duiding en beleidsaanbevelingen*, 9 december 2013, 4.
[4] C. Bijleveld, *Methoden en technieken van onderzoek in de criminologie*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 171 .

moeten kunnen maken op initiatieven die bijdragen tot erkenning, heling en herstel.[5] Dit onderzoek biedt dan ook een diepte-inzicht in de leefwereld, de ervaring en de noden van slachtoffers van misbruik en geweld ervaren tijdens de kindertijd.

2. Onderzoeksthema's

De aandacht binnen dit onderzoek gaat uit naar vier grote thema's. Ten eerste wordt uitvoerig ingegaan op de feiten en de context waarin het geweld en het misbruik werden ervaren, met inbegrip van de reacties (of het achterwege blijven van reacties) vanwege de instelling, de eigen familie/omgeving en de hulpverlenings- en andere (overheids)diensten.

Dit eerste thema wordt als volgt benoemd:

- "*De aard en complexiteit van het fenomeen historisch misbruik in jeugd- en onderwijsinstellingen*"

Inzicht in de aard en mogelijke complexiteit van het fenomeen is uitermate belangrijk voor een goed begrip van de actuele en toenmalige noden van de betrokken personen.

Ten tweede gaat het onderzoek in op de (veelzijdige) gevolgen voor het slachtoffer en/of diens omgeving en de betekenis die deze ervaring later voor het slachtoffer gekregen heeft in diens levensloop. Dit levert volgende twee thema's op:

- *"De gevolgen van historisch misbruik in jeugd- en onderwijsinstellingen voor zowel het slachtoffer als zijn omgeving"*
- *"De betekenis van de ervaring die het historisch misbruik voor het slachtoffer heeft gekregen in diens levensloop"*

Hier heeft het onderzoek oog voor de mogelijke korte- en langetermijngevolgen op onder andere psychologisch, opvoedkundig, familiaal, relationeel, studie- en professioneel vlak. Er wordt gepeild naar de manier waarop de betrokkenen daarmee zijn omgegaan, de plaats en betekenis die zij daar zelf in hun leven aan gegeven hebben, en de factoren die maakten dat zij mogelijk een zekere veerkracht konden ontwikkelen en uiteindelijk konden 'overleven'. Naast het detecteren van mogelijk problemen en beperkingen in het verdere leven, hebben we oog voor positieve elementen en beschermende factoren.

Tot slot wordt er in dit onderzoek gepeild naar de *actuele* noden op het vlak van erkenning en tegemoetkoming binnen het vierde thema:

- "*De actuele noden op het vlak van erkenning en tegemoetkoming aan de slachtoffers*"

In dit thema komt aan bod wat slachtoffers of personen in een gelijkaardige situatie op dit moment nog zou kunnen helpen. Deze noden kunnen zich zowel op het individuele als op het sociale vlak situeren, en kunnen dus te maken hebben met de eigen rol, die van de (vroegere) instelling of die van de bredere samenleving.

[5] Vlaams Parlement, Resolutie betreffende de erkenning van de slachtoffers van historisch geweld en misbruik in jeugd- en onderwijsinstellingen in Vlaanderen en het omgaan met geweld in het algemeen, *Parl. St*. nr. 2475, 2013-2014, 2.

3. Methode

Het onderzoek heeft als doel op diepgaande wijze 'de stem van het slachtoffer' te beluisteren en weer te geven. De resultaten van het onderzoek kunnen verdere inzichten aanreiken met betrekking tot het fenomeen en kunnen hulp bieden bij de verdere vormgeving van de activiteiten van de Erkennings- en Bemiddelingscommissie voor Slachtoffers van Historisch Misbruik. Het onderzoek is, gezien de beperkte mogelijkheden, niet gericht op het kwantitatief in kaart brengen van het fenomeen, de strikt-diagnostische studie van de gevolgen of mogelijke ziektebeelden en evenmin op onderzoek naar precieze causale verbanden tussen feiten en psychologische of sociale gevolgen.

Het onderzoeksdesign van dit kwalitatief beleidsondersteunend en beschrijvend onderzoek is gericht op het begrijpen van de werkelijkheid zoals deze voor de betrokkenen zelf verschijnt en het begrijpen van de ruimere context waarbinnen deze zich afspeelt. Het spreekt voor zich dat slachtoffers goed geplaatst zijn om zelf dit inzicht over te brengen; zij zijn met andere woorden zelf de datadragers voor dit onderzoek. Voor de dataverzameling werd gewerkt op basis van semigestructureerde interviews die toelaten om bepaalde thema's aan te snijden, maar die respondenten ook toelaten om hun verhaal te doen op de manier waarop zij het beleefd hebben.

Er is geopteerd voor een doelgerichte steekproef waarbij gestreefd is naar herkenbaarheid maar niet naar representativiteit voor de betreffende onderzoekspopulatie in Vlaanderen. De geïnterviewde slachtoffers voldoen minimaal aan onderstaande criteria. De personen zijn tijdens hun kind- of jeugdjaren in de periode 1930 tot 1990 geconfronteerd geworden met lichamelijke, psychische of seksuele mishandeling. Het gaat om geweld door een volwassene van om het even welke beroepsgroep in een niet-familiale afhankelijkheidsrelatie (in weeshuizen en pleeggezinnen), een pedagogische instelling (scholen, internaten), een hulpverlenende setting (psychiatrie, jeugdhulpvoorzieningen), of in een vrijetijdscontext (jeugdorganisatie, sportkamp, …) en dit ongeacht de ideologische of religieuze strekking van de betrokken instanties.

Voor de selectie van de respondenten werd een beroep gedaan op de regionale contactpunten van de hulplijn 1712. Deze hulplijn richt zich op iedere burger die vragen heeft over geweld, misbruik en kindermishandeling en krijgt bijgevolg dagelijks slachtoffers aan de lijn die hun verhaal kwijt willen. De regionale contactpunten 1712 maakten een selectie van potentiële kandidaat-respondenten, in overleg met de onderzoekers, rekening houdend met volgende parameters: geslacht, aard van het geweld, eenmalig dan wel herhaald slachtofferschap, soort setting waar het geweld plaatsvond en woonplaats. Dit met het oog op het bekomen van een zo gevarieerd mogelijke steekproef. Door te variëren in deze kenmerken kan iedere case nieuwe informatie aan het licht brengen wat van belang is om het geheel aan mogelijke situaties zo goed mogelijk te begrijpen.[6] De 1712-medewerkers namen contact op met een aantal betrokken slachtoffers om het doel van het onderzoek toe te lichten, hun medewerking te vragen en bij een positief antwoord de contactgegevens door te sturen naar de onderzoekers. Om het respondentenaantal te verhogen werd in een tweede fase een oproep gelanceerd onder een aantal professionele sleutelfiguren in het veld.

De geselecteerde slachtoffers werden vervolgens gecontacteerd door de interviewer om een afspraak te maken op een tijdstip en locatie waar hij of zij zich het meest comfortabel voelde. Meestal was dit overdag bij hen thuis. Tussen 16 juli en 28 augustus 2014 konden er twaalf

[6] D. Mortelmans, *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*, Leuven, Uitgeverij Acco, 2007, 153.

interviews gerealiseerd worden. Daarnaast werd één interview na herhaaldelijk verplaatsen van de afspraak uiteindelijk niet afgenomen en één respondent kon na de toestemming tot deelname niet meer bereikt worden door de interviewer.

Alhoewel de respondenten grotendeels vrij gelaten werden in hun verhaal, omvatten de interviews – in het verlengde van de hierboven voorgestelde thema's – *grosso modo* drie grote delen. Ten eerste werden de feiten en de context waarin deze zich afspeelden bevraagd; daarbij ging er aandacht naar de complexiteit van de situatie waaruit bijvoorbeeld afgeleid kon worden wat het zo moeilijk maakte om aan het geweld te ontsnappen en wat de kinderen hierbij had kunnen helpen. Een tweede deel richtte zich tot de impact die deze ervaringen hadden of nog steeds hebben op het leven van de slachtoffers en hoe hiermee omgegaan werd doorheen de levensloop. Tot slot werd bevraagd welke noden slachtoffers op dit moment ervaren en wat zij onder 'erkenning' verstaan.

De interviews werden met toestemming van de respondenten opgenomen op geluidsband en integraal getranscribeerd. Vervolgens heeft de analyse plaatsgevonden aan de hand van het softwareprogramma NVivo. Dit laatste liet toe om kernelementen in de persoonlijke verhalen te filteren, te benoemen en te illustreren met gepaste citaten. Het hierna volgende verslag is dus weergegeven vanuit de subjectieve ervaringen en leefwereld van de slachtoffers zelf en vaak met hun eigen bewoordingen.

4. Beschrijving respons

Twaalf respondenten namen uiteindelijk deel aan het onderzoek en gaven een interview, waarvan zes respondenten van het mannelijk en zes van het vrouwelijk geslacht. De huidige woonplaats van de respondenten is gespreid over Vlaanderen met een ondervertegenwoordiging van West-Vlaanderen en een overwicht van Vlaams-Brabant. Dit laatste kan verklaard worden door het feit dat de hulplijn 1712 Vlaams-Brabant standaard aan de respondenten vraagt of zij geïnteresseerd zijn om mee te werken aan een mogelijk toekomstig onderzoek. Zij konden met andere woorden vrij eenvoudig kandidaten opsporen en contacteren.

Tabel 1. Woonplaats respondent per provincie

	N
Vlaams-Brabant	6
Limburg	2
Oost-Vlaanderen	2
Antwerpen	1
Brussel	1
West-Vlaanderen	0
Totaal	12

De geografische locatie waar de feiten zich afspeelden werd niet steeds bekend gemaakt aan de interviewer, de respondenten mochten hun verhaal immers zo anoniem vertellen als zij zelf wensten. Er werd alleszins melding gemaakt van feiten aan zee, in de Ardennen en het centrum van het land. Eén respondent werd vanuit Vlaanderen zelfs naar een organisatie in Zwitserland gestuurd.

De aard van de mishandeling waarvan sprake in de interviews is voornamelijk fysiek en psychisch, en in mindere mate seksueel. Een vierde categorie van mishandeling die uit de data naar voor komt is

verwaarlozing, een categorie die in de voorbereidende overheidsdocumenten niet eerder als apart type mishandeling behandeld werd.

Tabel 2. Soort mishandeling waarvan melding in het interview

	N
Fysieke mishandeling	11
Psychische mishandeling	10
Verwaarlozing	8
Seksuele mishandeling	4

Het geweld trad bij de meeste slachtoffers meermaals of aanhoudend op. Twee respondenten rapporteerden één gebeurtenis van buitensporig geweld gericht op hen persoonlijk terwijl ze onder een constante dreiging van mishandeling leefden in de vorm van mishandeling van andere kinderen.

Het geweld waarvan sprake in de interviews vond plaats tussen 1950 en 1974 en de slachtoffers waren op het moment van de feiten tussen de één en de twintig jaar. De tijdsduur waarbinnen de kinderen onderworpen werden aan de mishandelingen varieerde van één maand tot negentien jaar. Dit hangt samen met de tijdsduur die de kinderen doorbrachten bij de instantie waarbinnen het geweld gepleegd werd. Binnen de steekproef bevinden zich zowel kinderen die één maand in een vakantiekolonie verbleven als kinderen die hun hele kinder- en jeugdtijd in een weeshuis doorbrachten. Een overzicht van de settings waarbinnen de mishandeling plaatsvond, is terug te vinden in onderstaande tabel. Het totaal aantal ligt hoger dan de twaalf geïnterviewde cases omdat een aantal respondenten gewelderervaringen vermeldde in verschillende instellingen of omgevingen tijdens hun levensloop. Eén persoon was in minstens drie settings het slachtoffer van mishandeling; vijf personen werden achtereenvolgens in minstens twee verschillende settings mishandeld en zes personen spreken van mishandeling binnen minstens één setting. Onder gezinsvervangend verblijf worden residentiële instellingen zoals weeshuizen verstaan.

Tabel 3. Setting waarbinnen de mishandeling plaatsvond

	N
Gezinsvervangend verblijf (geplaatst door justitie)	3
Internaat	7
School	2
Vakantie-/gezondheidskolonie	3
Jeugdvereniging kamp	1
Ziekenhuis	2

De daders zijn volwassenen waarvan het kind dagelijks afhankelijk was voor onderwijs, opvoeding of verzorging. In de volgende tabel worden ook kinderen als ‘daders’ vermeld: medeleerlingen of mederesidenten pleegden, al dan niet onder invloed van een volwassene of met toestemming van een volwassene, geweld op het slachtoffer. Onder de term ‘begeleider’ vallen opzichters van studie-, slaap- en eetzalen, begeleiders binnen de vakantie-/gezondheidskolonies of begeleiders op kamp van de jeugdvereniging.

Tabel 4. Functie van de daders

	N
Leerkracht	
Leek	1*
priester/religieus(ze)	4
Begeleider	
Leek	1
priester/religieus(ze)	9*
Verplegend personeel	3*
Kind	6*

* in deze dossiers waren sommige respondenten het slachtoffer van meerdere personen tegelijk

In sommige geweldsituaties ging het om één enkele dader, in andere vergrepen verschillende personen zich aan meerdere kinderen. Dit wordt in de tabel steeds als één case weergegeven. Zo waren er in één case verschillende leraars binnen een gemeenteschool betrokken bij de geweldpleging op leerlingen. In vier van de negen cases waar de begeleider een priester/religieus(ze) was, betrof het meerdere daders. In twee cases was er sprake van onvoldoende zorg toedienen door meerdere leden van het verplegend personeel. Bij rapportage van geweld uitgaande van kinderen, werd er nooit over één enkele dader gesproken maar meer over “de andere kinderen” in het algemeen.

5. Resultaten

De resultaten van de interviews worden gebundeld volgens de vier onderzoeksthema's, namelijk aard en complexiteit van het fenomeen, gevolgen van historisch misbruik, betekenis van de ervaring en actuele noden. Deze worden in dit onderdeel achtereenvolgens besproken.

Thema 1. Aard en complexiteit van het fenomeen

1.1 Types mishandeling

De aard van de feiten die de respondenten in hun kindertijd ondergingen kan worden onderverdeeld in vier categorieën van mishandeling. Het grootste aandeel betreft fysieke mishandeling. Daarnaast, maar vaak ermee gepaard gaande, vormt psychische mishandeling een belangrijke categorie van geweldpleging. Hieronder wordt voornamelijk verstaan het op een (voortdurend) intimiderende manier benaderen van het kind. Een derde categorie van mishandeling betreft seksuele mishandeling. Dit zijn seksueel georiënteerde lichamelijke contacten tegen de wil van het kind of zonder dat het kind deze contacten kan weigeren. Bovenstaande korte beschrijvingen van de categorieën zijn afkomstig van de definities die het experten-panel "historisch misbruik" opstelde op basis van een literatuurstudie.[7] Uit de verhalen van de slachtoffers kwam echter nog een vierde categorie van mishandeling naar voor, namelijk verwaarlozing.[8] Onder dit type wordt verstaan: het ontzeggen of ontbreken van elementaire zorg. Deze verwaarlozing kan betrekking hebben op het lichamelijke, affectieve of educatieve niveau. De uiteenlopende feiten die de respondenten in hun kindertijd ondergingen worden in wat hierna volgt volgens deze vier types beschreven.

1.1.1 Fysieke mishandeling

De kinderen werden vooral geconfronteerd met een *klimaat* van geweld. De feiten zijn *grosso modo* te onderscheiden in feiten die de kinderen op regelmatige of systematische wijze moesten ondergaan en feiten die ontstonden als reactie op een bepaalde gebeurtenis. Deze worden achtereenvolgens behandeld.

Sommige feiten lijken in eerste instantie "normaal", maar worden door de respondenten als mishandeling benoemd wegens de jonge leeftijd van het kind. Enkele respondenten uit vakantie- of gezondheidskolonies beschrijven hoe ze buiten proportie lange wandelingen of marsen moesten uitvoeren. Wanneer ze niet meekonden, werd er niet enkel gedreigd met lichamelijke straffen, maar werden deze ook uitgevoerd. Twee respondenten die opgenomen werden in het ziekenhuis beschreven onmenselijke behandelingen: één respondent die last had van eczema werd op éénjarige leeftijd voor zes weken vastgebonden opdat ze zichzelf niet zou krabben; een andere respondent beschrijft hoe zonder verdoving wonden werden gereinigd door gebruik te maken van "een spuit met bruine zeep en water". Respondenten die in hun kindertijd residentieel geplaatst waren, geven aan dat ze ingeschakeld werden in huishoudelijke taken van de instelling, zoals poetsen. Deze taken waren echter buitenproportioneel zwaar gezien deze voor de hele gemeenschap uitgevoerd moesten worden.

---

[7] Experten-panel, *Ondubbelzinnig kiezen voor erkenning. Historisch geweld en misbruik in jeugd- en onderwijsinstellingen in Vlaanderen. Analyse, duiding en beleidsaanbevelingen*, 9 december 2013, 30-31.

[8] Deze vierde categorie wordt eveneens afzonderlijk gecategoriseerd door de WHO: G.E. Krug, L.L. Dahlberg, J.A. Mercy, A.B. Zwi and R. Lozano (Eds.), *World report on violence and health*, Genève, World Health Organization, 2002, 6-7.

"Dat zijn taken die we moesten doen als twaalfjarige. Patatten schillen, fruit kuisen, appelen, peren, brood smeren, bedden opmaken, kinderen in bad zetten, kuisen, was ophangen, kinderen aankleden, ik heb ooit een hele wei moeten afknippen, thee maken, koffie maken, ik moest mee in de refter de tafels dekken, mee keren, … plezant was het niet. Ik had liever alle dagen gespeeld zoals ieder ander kind zou spelen, maar ja iedereen zal in een huishouden ook wel taken krijgen. Maar die taken zijn kleiner denk ik …"

De meeste respondenten die ergens residentieel verbleven, vertellen over de momenten waarop alle kinderen samen zaten en er gegeten moest worden. Eén zaak was duidelijk: de borden moesten leeg. De kinderen werden onder dreiging van geweld gedwongen om hun bord leeg te eten en kregen zeer regelmatig een slag tegen het hoofd (met de vlakke hand of met de achterkant van een gebogen vingerkootje) waarbij het hoofd soms in het hete bord belandde. Eén respondent herinnert zich nog het gevoed worden op een leeftijd waarop ze zelf nog niet (snel genoeg) kon eten: de volle lepeltjes werden in de mond gestoken en bij het eruit halen werd het lege lepeltje tegen de onderkant van het topje van de neus gestoten. Dit leverde naderhand verwondingen op aan de neus.

Naast de eetmomenten was de lichamelijke verzorging geen aangename gebeurtenis. Tanden moesten gepoetst worden met zeep, toiletbezoeken werden beperkt in tijd en nagels werden geknipt met de kleermakersschaar. Meer omtrent de verzorging is terug te vinden in de beschrijving van het type mishandeling verwaarlozing vanaf p14. Wanneer de respondenten onderwijs kregen (dat was niet voor alle respondenten het geval gezien sommigen in de vakantieperiode op kolonie waren en bij anderen het onderwijs verwaarloosd werd), gebeurde het onderricht vaak met de harde hand. Er werd geslagen aan het bord nog voor de leerling iets kon opschrijven, de leerstof werd er volgens twee respondenten letterlijk "ingeklopt", tijdens een fysicaproef werd een leerling opzettelijk onder te veel stroom gezet en een schaar vloog rakelings langs de hoofden door de klas om recht in een houten bank te belanden. Een respondent geeft zelf aan dat men niemand iets aanleert door pijntoevoeging, maar dat pijn in tegenstelling iemand vooral meer angstig maakt. Meer algemeen vermelden de respondenten zich te herinneren dat fysiek geweld schering en inslag was. Kinderen werden door volwassenen gepitst, gestoken met stopnaalden, geduwd, getrokken, hardhandig vastgepakt, te pas en te onpas geslagen met de hand of met bepaalde voorwerpen, uit lokalen gesleurd, opgesloten voor langere periodes, enzovoort.

"Hij is naar mij komen toegelopen, hij heeft daar een vlam gegeven op mijn gezicht, dat ik tot tegen de muur botste. Begrijpt ge dat? Alle …, zelfs alle kinderen die het zagen. Dat heb ik dus twee jaar moeten ondergaan. Awel ja, ik moet zeggen, ik was meer dan gelukkig dat ik daar weg was."

Maar ook onder de kinderen zelf was er geweld aanwezig. Buiten het geplaag tussen de kinderen dat door de respondenten als normaal beschouwd werd, herinneren drie respondenten zich hoe door de volwassenen een sfeer gecreëerd werd waarbij het toegelaten was om bepaalde kinderen fysiek lastig te vallen. Hierbij werd er dan ook getrokken, geduwd en gevochten. Een respondent beschrijft dat wanneer ze ouder was, ze toezicht moest houden en er van haar verwacht werd dat ze fysieke straffen uitdeelde wanneer de kinderen niet luisterden. De respondent beschrijft dit als verschrikkelijk en heeft, nadat ze ooit een kind had moeten slaan, steeds aan de toezichtstaak proberen te ontsnappen. Twee respondenten geven aan dat kinderen die op een goed blaadje stonden bij de leidinggevenden andere kinderen konden verklikken waarop ze wisten dat er dan straffen uitgedeeld zouden worden. Onrechtstreeks droegen de kinderen er zo toe bij dat geweld gepleegd werd, en dit met toestemming van en uitvoering door de volwassenen. Een andere

respondent geeft toe dat er een cultuur van pesten heerste zonder dat hierbij ingegrepen werd door de volwassenen. Een leerling met ros haar werd bijvoorbeeld systematisch geslagen, gestampt en er werd op gespuwd.

Naast de fysieke mishandeling waarmee de kinderen dagelijks geconfronteerd werden, ontstond fysiek geweld ook naar aanleiding van gebeurtenissen die op dat moment niet naar de zin waren van de leidinggevende. De respondenten beschrijven deze straffen vooral als zijnde onrechtvaardig: ze kunnen er op dit moment nog steeds niet bij waarom de straffen nodig waren of in die mate buiten proportie waren.

De meeste straffen werden systematisch opgelegd wanneer de kinderen zich tijdens verzorging en eetmomenten niet naar de wensen van de leidinggevenden gedroegen. Verschillende respondenten vertellen over straffen wanneer er in het bed geplast werd. Deze beschrijvingen hebben met elkaar gemeen dat de kinderen in de refter of in de gang met natte lakens over hun hoofd moesten blijven staan, sommigen met hun onderbroek over het hoofd. Iemand getuigt nog dat de andere kinderen op dat moment aangezet werden om te stampen en te knijpen. Eén respondent vertelt dat ze daarna hardhandig met overdreven heet water gewassen werd, maar niet op de plaatsen waar er diende gewassen te worden na bedplassen. De nonnen concentreerden zich op het aangezicht en bewerkten dit – na enkele rake klappen – met grote hoeveelheden zeep.

> *"Dan pakte ze u en dan duwde ze je in dat héét water, zeg ik u … hoh! … je hebt, je moet het maar eens uittesten met je teen … dan schreeuw je gelijk een varken, geloof me. En het enige dat ze deden was dat washandje, die dikke blokken Sunlight zeep, die dikke groene blokken zeep in uw ogen, uw neus, uw oren, uw mond (wrijft over haar gezicht) overal vol zeep zeep zeep … en dan met die hete douche in je gezicht 'psssssscht'."*

Wanneer ondergoed na een week gebruik vuil was, geven enkele respondenten aan, kregen ze eerst slaag vooraleer ze een nieuwe onderbroek kregen. Anderen werden gestraft met enkel water en droog brood. Een respondent beschrijft de angst die ze had dat haar onderbroek vuil ontdekt zou worden:

> *"Ik herinner mij dat ik in het toilet probeerde dat broekje uit … uit te wassen, en dan droog te krijgen door het op mij te leggen om het te drogen, heel de nachten paniek paniek, want dat was dan ook zo een publieke vernedering."*

Een respondent probeerde haar uitwerpselen uit haar bed te verwijderen, maar werd verraden door de sporen op haar lakens. Een andere respondent beschrijft hoe ze zelf enige hygiëne trachtte te behouden door haar haarlinten en rok te wassen die vuil was van pap- en braakselsporen om deze vervolgens onder haar matras te drogen om de plooi er weer in te krijgen. Toen deze zaken ontdekt werden, volgden er stevige slagen. Een andere respondent vertelt dat er bij het nagelknippen gecontroleerd werd op nagelbijten. Wanneer iemand op zijn nagels gebeten had, werd deze hardhandig met de schaar op de handen geslagen terwijl aan een ander kind gevraagd werd de armen stevig vast te houden zodat geen ontkomen mogelijk was.

Aan tafel konden de kinderen bijzonder pijnlijke straffen oplopen. Een vijftal respondenten getuigt van het verplicht opeten van het eigen braaksel nadat ze overgegeven hadden omdat ze ziek waren, allergisch waren, het eten niet op kregen, niet lekker vonden en gedwongen werden om het op te eten, of omdat alle maaltijdgangen door elkaar op het bord geschept werden. Bijkomend werden enkele kinderen met hun gezicht in het eten geslagen en door elkaar geschud en moesten ze

desnoods de hele nacht blijven zitten tot ze alles opaten. Een respondent geeft aan zeer hard aangepakt te zijn geweest nadat ze een poging ondernomen had om haar pap weg te gieten op een – dat dacht ze althans – onbewaakt moment.

> *"Er was toezicht, maar niet direct. Ze stond niet op ons te kijken. Maar als kind realiseerde ge u dat niet. Dan heb ik alle hoeken van de kamer gezien. Ik wist niet dat iemand met de vlakke hand zo erg iemand kon slaan. Ik heb de volgende dagen over heel mijn lichaam pijn gehad."*

Daarnaast werd de orde in de eetzaal gehandhaafd met de harde hand. Wanneer er gebabbeld of gelachen werd, getuigen twee respondenten, werd er geslagen. Wanneer er geslurpt werd omdat de vloeistof te heet was, werd het gezicht in bijvoorbeeld hete chocolademelk geslagen. Een respondent herinnert zich nog levendig de manier waarop de nonnen door de eetzaal liepen en de zithouding van de kinderen corrigeerden door een slag op het hoofd, door stopnaalden in de billen te steken waardoor de kinderen omhoog schoten en door het vastnemen van de ellenboog om deze vervolgens herhaaldelijk (op het ritme van lettergrepen die de non uitsprak) tegen de tafelrand te slaan tot deze helemaal openlag en later ging opzwellen van de etter.

De onderwijsmomenten brachten voor de kinderen eveneens veel onzekerheid mee. Verkeerde antwoorden of niet mee zijn met de leerstof werden afgestraft door het kind door het leslokaal te sleuren, te slaan, tegen de knieën te trappen, of langdurig met de knieën op een liniaal te laten zitten met de handen in de lucht. Een respondent die in een residentiële instelling verbleef kreeg bij het maken van fouten tijdens het studiemoment flinke slagen en moest haar huiswerk herwerken vooraleer ze mocht gaan spelen. De slagen kwamen zo snel, dat er geen kans was om deze te ontwijken. Werd dat toch gedaan, dan kwamen er nog enkele slagen bij.

Opvallend zijn de verhalen van respondenten die aangeven dat ze op een bepaald moment extra verzorging nodig hadden, maar hiervoor paradoxaal genoeg bijkomend gestraft werden. Iemand werd nadat ze haar arm brak tijdens het spelen zo hard aangepakt dat ze met haar hoofd tegen een deurklink terecht kwam. Ze vertelt dat ze "als straf" niet naar de dokter mocht. Wanneer ze dan uiteindelijk na tussenkomst van een lerares op school toch bij de dokter geraakte, moest deze haar mouw openknippen omdat haar arm zodanig gezwollen was. Ze verklaart achteraf nog extra slagen gekregen te hebben omdat haar kledij doorgeknipt moest worden. Dezelfde respondent struikelde tijdens een wandeling door een duw van een leidinggevende. Door de val brak ze haar knieschijf en kreeg ze er nog enkele slagen bovenop. Een andere respondent was allergisch aan eieren. De begeleider wist dit en liet haar als straf een groot omelet opeten omdat ze naar zijn mening gelogen had. Daardoor werd ze ziek, moest ze braken en vervolgens moest ze dit braaksel opeten. Een andere respondent werd met een gebroken neusbeen na een vuistslag van een priester in een bezemkast opgesloten omdat hij niet meer in de rij kon staan bij de andere kinderen.

> *"Ik was zo erg gesteld dat ik niet kon blijven staan in de rij. Ik werd dan in een donker waskot gestoken. Dat was de zaterdagnamiddag, ik denk tijdens het ontspanningsmoment. Dan heb ik daar twee uur in zo een bezemkot gezeten. Toen ik daar uitkwam zag mijn gezicht er helemaal anders uit, dan was mijn neus zó gezwollen…"*

Voorts zijn er verschillende andere handelingen die werden afgestraft met een afranseling zoals: het omhoog kijken tijdens het spelen in de zandbak, de handen onder de lakens houden tijdens het slapen, het gebruik van een verkeerd woord, het dragen van kleren die niet naar de zin waren van de

leraar, het in de buurt staan van jongens die lawaai maakten en daardoor zelf aanzien worden als lawaaimaker, het betrokken zijn in een gevecht, het melden van mishandeling door een andere non, geplaag onder de jongeren onderling, enzovoort. De straffen namen ook andere vormen aan. Een respondent werd enkele dagen zonder voedsel opgesloten in de koude en donkere gewelven van een gebouw als antwoord op tegenspraak. Een andere respondent werd enkele dagen opgesloten na een gevecht op de speelplaats. Nog een andere respondent werd, omdat ze onder de rokken van een non op een ladder had gekeken, met het hoofd in een emmer ijskoud water gehouden tot ze het niet meer kon uithouden.

> *"In het weekend moesten wij de ruiten wassen en we waren met twee. Die nonnen hadden lange kleren aan en het was heel koud en wij waren zo onder haar rok eens aan het kijken hoeveel kleren dat die aanhad. En dan hebben wij met ons hoofd in een ijskoude emmer moeten zitten, ik weet niet hoe lang totdat we het niet meer konden houden en dat trok allemaal van de kou he."*

1.1.2 Psychische mishandeling

Psychische mishandeling is minder zichtbaar dan fysieke mishandeling, maar is daarom niet minder ernstig. Het gaat onder meer om een voortdurende intimiderende benadering: het kind kleineren, voor schut zetten, het laten voelen dat anderen macht hebben over hem/haar en het ontzeggen van contact met de buitenwereld. Samenhangend met deze psychische mishandeling is er een aantasting van de eigen identiteit. Een aantal respondenten geeft te kennen dat ze psychische mishandeling als ernstiger ervoeren dan fysieke mishandeling.

> *"Bij vernederingen duik je echt de grond in, dat wil je niet. Dan heb je nog liever kloppen."*

> *"Dat is niet enkel pijn in het lijf … als ik een klets rond mijn oren krijg, dat is een klets en gedaan. Of klets klets klets en wat geschreeuw erbij, maar dan is dat gedaan. Maar dit (wijst naar het hoofd) dat is pijn doen eh."*

De kinderen werden op verschillende manieren vernederd. Enkele respondenten beschrijven hoe ze voor een volle klas of studiezaal uitgescholden werden door een leerkracht of toezichthouder, al dan niet gepaard gaande met hardhandig aangepakt worden. De andere kinderen werden volgens twee respondenten door de leidinggevende aangezet om met het slachtoffer te spotten. Andere respondenten werden met natte beddenlakens op hun hoofd tussen de andere kinderen gezet als vernedering omdat ze in hun bed plasten. Een respondent getuigt dat ze het feit dat ze mishandeld werd als beledigend ervoer voor haar ouders: hun kind werd immers uitgekozen om mishandeld te worden. Ze beschrijft dat ze als kind die belediging van haar ouders verschrikkelijk vond en dit eigenlijk niet wou toelaten, al had ze geen andere keuze.

Daarnaast lieten de opvoeders voelen dat ze macht hadden over de kinderen en dat deze moesten toegeven en ondergaan. Er was voor verschillende respondenten sprake van een voortdurende dreiging van opsluiting en van fysiek geweld wanneer ze niet gehoorzaamden. Een aantal respondenten vertelt dat ze uitzichtloze straffen moesten neerpennen. Wanneer ze daarmee klaar waren, werd dit voor hun ogen verscheurd en moesten ze opnieuw starten. Andere dreigementen waren bijvoorbeeld het niet naar huis mogen tijdens het weekend of in de vakanties, achtergelaten worden op wandelingen of weggestuurd worden (naar een locatie waar het sowieso slechter zou zijn). Uiteraard liet het geweld dat andere kinderen werd aangedaan ook een indruk achter.

Samenvattend, het werd de kinderen duidelijk dat ze moesten gehoorzamen. Zoniet, moesten ze de gevolgen dragen. Na een tijd was je gedrild.

> *"Je bent zodanig gedrild dat je niet anders durft. Hoe groot je ook wordt, je blijft 'ja zuster' zeggen, je mag niet tegenspreken, alleen als er iets gevraagd wordt, geef je antwoord. Voor de rest heb je niets te zeggen."*

Verschillende respondenten verklaren dat de kinderen gekleineerd werden met als gevolg een negatief zelfbeeld. Een respondent geeft aan dat ze een aantal kenmerken toegekend kreeg, die ze doorheen het interview verschillende keren herhaalt en die haar duidelijk nog steeds achtervolgen.

> *"Omdat ik in bed plaste werd je als pisbed versleten, ze mochten je verwijten, je was dom, je kon niets, je was lelijk en je stonk. Altijd. Dat werd altijd …. en dat blijft tot je daar weggaat."*

Aan de kinderen die in bed plasten werd er op alle mogelijke momenten duidelijk gemaakt dat ze niets waard waren. In tegenstelling tot de andere kinderen kregen zij geen snoepje wanneer er buiten gespeeld werd. Ook met Sinterklaas deden ze verwachtingsvol mee met de voorbereidingen, maar kregen – in tegenstelling tot de anderen – niets van speelgoed.

Onafgezien van het bedplassen, waren er andere respondenten die continu de boodschap kregen niets waard te zijn. Een respondent kreeg ook thuis diezelfde boodschap en op de kolonie werd deze dan nog eens bevestigd. Ze geeft aan dat ze het "*op den duur wel moest geloven*".

Een respondent geeft mee dat haar geweldpleger haar soms vooruit schoof omdat ze bepaalde kwaliteiten had die hij wel kon waarderen. Dit was zeer verwarrend voor haar. Enerzijds kreeg ze soms de aandacht waarnaar ze als kind gretig op zoek was, anderzijds mishandelde hij haar psychisch en fysiek. Dit gedrag was zeer onvoorspelbaar en bracht haar in een zeer onzekere situatie.

Een respondent voelde een groot verschil tussen de kinderen die op een goed blaadje stonden bij de leidinggevenden en de kinderen die niet zo gewaardeerd werden. Er werd deze laatsten duidelijk gemaakt dat ze "minder waard" waren; dit gebeurde door kleine zaken zoals het voortrekken van de "goede" leerlingen om te antwoorden in de klas of iets uit te voeren en het viseren van de "slechte" leerlingen om fysiek geweld te plegen, te beledigen, enzovoort.

> *"En streng en dit en dat. Telkens werd er maar afgebouwd, afgebouwd, afgebouwd tot je op 't laatste niets meer te zeggen had of zelfs niet meer mocht nadenken."*

Bovenstaand citaat maakt duidelijk dat de psychische mishandeling het verlies van een stuk eigen identiteit als gevolg had. Respondenten die in hun kindertijd voor langere tijd in een instelling verbleven geven aan dat ze de bezittingen die ze meebrachten bij aankomst meteen moesten inleveren. Deze werden slechts opnieuw bovengehaald wanneer ze vertrokken of tijdelijk wanneer er controle / toezicht op de instantie plaatsvond. Ook de paaseieren die ze mochten rapen, het speelgoed dat ze van Sinterklaas kregen en het geld dat ze verdienden, verdween systematisch. Een respondent meldde dat er een volkomen spreekverbod gold voor de kinderen, alles werd hen ontnomen. Dit alles leidde tot het verlies van identiteit.

De volwassenen zagen de kinderen niet als unieke personen en handelden daar ook naar, en de kinderen voelden dat aan. Het feit dat er vaak gewerkt werd met nummers in plaats van namen, illustreert dat.

"En dat is van het ergste dat je kan overkomen, dat je gedurende zes maanden nummer twintig bent. Die twintig heeft mij achtervolgd van mijn negen tot mijn negentien. Dat vond ik heel vreselijk in mijn hoofd."

Een andere vorm van psychische mishandeling was het verbieden van contact met de buitenwereld. Volgens de respondenten gebeurde dit om de kinderen ervan te weerhouden iets van de mishandeling naar buiten te brengen. Als er controle was, werd de kinderen het zwijgen opgelegd, of moesten ze exact zeggen wat hen opgedragen was. Het contact met de buitenwereld was zeer beperkt. Een respondent vertelt dat ze op twee jaar tijd slechts éénmaal haar moeder heeft mogen bezoeken, en dat omdat ze ernstig ziek was. Iemand anders geeft aan ooit haar grootouders op bezoek te hebben gehad terwijl er twee nonnen bij bleven zitten om te controleren wat er gezegd werd. Briefwisseling van een kind werd gecontroleerd. Zij werd ooit bij de directrice geroepen over de inhoud van haar brief terwijl de directrice de brief open in de hand had. De ouders van een andere respondent werd wijsgemaakt dat het kind iedere week mocht bellen. In werkelijkheid zat de non mee naast de telefoon en schreef zij voor wat er verteld mocht worden. Nog een andere respondent kreeg later te zien dat het kaartje dat zij naar huis stuurde vanop de kolonie volledig uitgegomd was, wat thuis niet in goede aarde viel. Een andere respondent beschrijft wel een bezoekmoment van een familielid en geeft aan dat hij zich aan dat contact kon optrekken.

Als laatste kan onder psychische mishandeling worden verstaan het getuige zijn van geweld gepleegd op andere kinderen. Doorheen de verhalen van de respondenten komt niet enkel mishandeling van de eigen persoon ter sprake, maar ook vaak mishandeling waarvan ze getuige waren. Deze gebeurtenissen laten een sterke indruk na en zorgen ervoor dat het kind een angst ontwikkelt om aan dezelfde feiten onderworpen te worden. Dit geweld fungeerde als voorbeeld en maakte dat de kinderen zich sneller voegden naar de wensen van hun geweldpleger. Volgende voorbeelden zijn een greep uit de vele die aantonen welke indruk deze gebeurtenissen op de kinderen maakte:

"Dan heeft die acht dagen aan een stuk, elke speeltijd op zijn knieën door de sneeuw moeten kruipen en de meester ging dan met een schop sneeuw over zijn kop gooien. Echt gebeurd. Kunt ge u dat inbeelden? De meester was gekrenkt in zijn eer omdat ze zijne hoed afgegooid hadden en dat was een aanslag op zijn autoriteit. Maar die kleine die moest op zijn knieën door de sneeuw kruipen …"

"Die was niet rap genoeg van hare stoel af, iedereen hield de adem in … die sloegen dat meisje zo hard. Zo hard zo hard, ze kon niet meer opstaan, gelijk een zak hebben ze zo naar buiten gesleurd, de deur toe, we hebben ze nooit meer gezien."

"Dat kind werd op de grond gesmeten, de onderbroek uitgedaan, één hield de handen vast, de andere hield de voeten vast, en dan ken je zo een houten handborsteltje en een blik, en dan ging dat eh, bij iedere lettergreep (maakt stevige slaagbewegingen bij iedere lettergreep) en … ik … zal … maar op de blote billen eh, bij iedere lettergreep zo lang als ze die zinnen maar wilden maken … dat kind schreeuwde gelijk een varken en wij zaten daar allemaal verbouwereerd op de stoel."

"Dat boeleke wou eigenlijk niet slapen en ik had het opgegeven om het te troosten. En dat schreeuwde in zijn bed, ze zijn dat dan komen halen, het kon nog niet zitten. Die heeft een pak rammel gekregen die kleine, dat kunt ge uw eigen niet voorstellen!"

1.1.3 Verwaarlozing

Kinderen waren volledig aangewezen op de volwassenen waaraan ze in hun kindertijd werden toevertrouwd. Verwaarlozing is het niet bieden van verzorging aan een kind op een niveau waarvan verwacht kan worden dat deze door volwassenen geboden moet worden. Verwaarlozing doet zich voor in vele vormen.

In de eerste plaats melden de respondenten een gebrek aan kleding: enkele respondenten kregen zeer weinig propere kleren en wanneer er nieuwe kleren waren, waren dat meestal afgedragen stuks. Twee respondenten kregen slechts één onderbroek per week, waarbij bovendien straf uitgedeeld werd wanneer deze vuil was na een week. Een andere respondent getuigt dat zijn schoenen zo versleten waren dat hij continu met natte voeten rondliep, met longproblemen tot gevolg. Een respondent die de leeftijd bereikte waarop zij begon te menstrueren vertelt hoe problematisch het was om slechts een viertal doekjes te krijgen wanneer de menstruatie plaatsvond. Wanneer ze op school zat en de doekjes opgebruikt waren, was er geen mogelijkheid om deze tussendoor uit te wassen.

De lichaamshygiëne liet volgens de respondenten ook te wensen over. De tanden werden niet gepoetst of met met gewone zeep, er was niet voldoende tijd om naar het toilet te gaan waardoor heel wat kinderen in hun broek plasten, beddenlakens gingen maanden mee zonder ververst te worden, ook al werd er ’s nachts in geplast, het water om te wassen was vaak dagen oud en/of werd eerst gebruikt door verschillende andere kinderen waaronder bijvoorbeeld diegenen die groter waren en dit makkelijker konden opeisen. Kinderen liepen rond met een kaalgeschoren hoofd wegens luizen. Een respondent getuigt ook van het feit dat haar broertje schurft had en ze op een bepaald moment besloot om haar broertje zelf te wassen (in plaats van de non die het broertje seksueel misbruikte, zie verder) en ze daardoor een washandje moesten delen waardoor ze zelf ook schurft opliep.

Dit brengt meteen een volgend gebrek aan, namelijk een gebrek aan of verkeerde manier van verzorging wanneer het kind ziek of verwond was. Tegen de schurft bijvoorbeeld werd er geen medicatie of verzorging aangeboden, de kinderen bleven er mee rondlopen. Een andere respondent geeft aan dat hij door omstandigheden in de thuissituatie niet in orde was met de bijdragen voor het ziekenfonds. Hierdoor werd hem iedere verzorging geweigerd. De andere kinderen kregen hoestsiroop, mochten naar de dokter of de tandarts, maar hij niet. Hij vertelt ook dat hij er zeker van was dat wanneer de dokter naar school kwam voor algemene inentingen, iedereen met dezelfde naald ingeënt werd. Hij is ervan overtuigd dat hij zo hepatitis B opgelopen heeft, net als vele anderen. Een andere respondent meent dat ze de term “open luchtschool” vrij letterlijk interpreteerden. De kinderen moesten op de middag een dutje doen in de open lucht, zomer én winter. Het spreekt voor zich dat de kinderen hierdoor luchtwegenproblemen kregen. Enkele respondenten getuigen van een gebrek aan verzorging wanneer ze gewond waren. Een respondent kreeg een vuistslag van een opzichter en werd in plaats van verzorgd, opgesloten in de bezemkast. Een andere respondent maakte een aantal verwondingen mee. Haar ellenbogen lagen open en moesten al uitzonderlijk hard zweren vooraleer er actie ondernomen werd om naar het ziekenhuis te gaan. Hetzelfde gebeurde met een gebroken arm waarvoor in eerste instantie geen verzorging geboden werd. Er werden, in tegendeel, nog extra slagen uitgedeeld omdat er om verzorging gevraagd werd. De knieën van dezelfde respondent waren eens enorm dik na een slechte verzorging van wonden. Het was pas na controle door justitie dat het kind naar het ziekenhuis gestuurd werd.

En dan nog kreeg het kind volop aanmaningen om tijdens de controle “zo normaal mogelijk” te wandelen, wat in die staat onmogelijk bleek. Een andere respondent werd voor de behandeling van eczema een zestal weken zonder veel verdere verzorging vastgebonden in het hospitaal zodat ze zichzelf niet kon krabben.

Op het gebied van eten heeft bijna iedere respondent spontaan opmerkingen. Ze werden uitgehongerd, droog brood en water werden gebruikt als straf en ze spreken van eenzijdige voeding zoals “meestal was het dikke bonensoep”, “we kregen jaren aan een stuk enkel maar gelei”, “we kregen enkel hard brood, meelpap of brokkenpap”, “waterige soep”, enzovoort. Volgens een respondent waren er wel aanwijzingen dat er bijvoorbeeld konijnen geslacht werden, maar deze kregen ze nooit te zien. Hetzelfde met fruit.

> *“Appelen tot tegen het plafond, dat was muisstil in die kelders. Appelsienen, tot tegen de plafond, citroenen tot tegen de plafond, bananen hingen daar … van alles, wij kregen daar nooit iets van. Wij kregen elke dag in de winter een sterappeltje, een klein sterappeltje, dat boenden wij op, en dat bewaarden wij zo lang mogelijk en op de speelplaats knabbelden we dat op.”*

Wanneer de kinderen het voorgeschotelde voedsel niet binnen kregen, kregen ze het de volgende maaltijd terug, en daarna opnieuw. Zo lang je het niet wou opeten, kreeg je hetzelfde bord steeds opnieuw voorgeschoteld. Een respondent vertelt levendig over de tinnen lepels waardoor de pap zwart kleurde.

De respondenten zijn ervan overtuigd dat ze in een soort van onwetendheid werden gehouden over het leven. Dit wordt voornamelijk gerapporteerd door die respondenten die langere tijd residentieel opgevangen werden en het grootste deel of de volledige opvoeding genoten binnen die instelling. Een aantal kinderen klaagt aan dat ze nooit iets rond seksualiteit te weten zijn gekomen. Integendeel, wanneer er naar het eigen lichaam gekeken werd, was dit taboe. Erover spreken was helemaal uit den boze. Op het moment dat de menstruatie doorbrak bij de meisjes, hadden zij geen idee wat hen overkwam. En later, wanneer ze de eerste keer seksueel in contact kwamen met een jongen, hadden ze geen idee wat opwinding fysiek met een man doet. Een respondent die opgroeide in een weeshuis getuigt dat ze enkel wist dat ze “een man moest behagen in alle opzichten”. Concreter was het haar nooit uitgelegd. Andere respondenten geven aan dat ze geen idee hadden van het gevoel van affectie en warmte gezien ze dat zelf nooit ondervonden hadden en niet anders dan een kille omgeving gewoon waren. Door gebrek aan contact met de buitenwereld was er geen mogelijkheid om op de hoogte te geraken over hoe het er buiten die instelling aan toe ging op het vlak van omgang tussen personen: tussen kinderen en volwassenen of tussen volwassenen onder elkaar. Een respondent geeft aan dat ze geen idee had hoe ze met geld moest omgaan. Een andere respondent vertelt dat hij nooit het zakgeld ontvangen heeft waarop hij – zo ontdekte hij later – recht had. De omgang met geld was ook hem dus vreemd. Diezelfde respondent geeft aan dat er tevens een gebrek was aan kennis van “mogelijkheden en gevaren in het leven”. Er werd binnen de opvoeding geen aandacht besteed aan de toekomst, bijvoorbeeld omtrent studiemogelijkheden. En bij gebrek aan rolmodellen en contact met volwassenen in het normale leven, werden de kinderen niet gewapend tegen mogelijke gevaren die het leven met zich kan meebrengen. Een aantal respondenten wijst erop dat het later aan de adolescent is om deze dingen proefondervindelijk te ontdekken.

> *"Die begeleiding was zero, was nul, de kinderen werden niet voorbereid op het latere leven: ze werden niet gestimuleerd om studies te doen, ze wisten ook niks af over hoe de wereld in elkaar zat, of wat je later met je leven kon doen. Je was bijna gelijk als beesten die opgefokt werden en die dan vanaf hun meerderjarigheid gelost werden in de maatschappij en ze moesten dan maar zien dat ze op hun pootjes terecht kwamen."*

In datzelfde kader kan er melding gemaakt worden van het gebrek aan onderwijs. Sommige respondenten spreken wel degelijk van goed onderwijs, anderen geven aan dat aan de ouders wijsgemaakt werd dat er onderwijs gegeven werd, terwijl dat in realiteit niet gebeurde. Een respondent vertelde dat haar ouders betaalden voor pianolessen terwijl ze in werkelijkheid gestraft werd omdat ze nagelbeet. Het hoeft geen betoog dat het pianospelen niet echt vorderde. Dezelfde respondent vertelt dat aan de ouders werd wijsgemaakt dat er een grote bibliotheek was, terwijl het kind in kwestie nooit een bibliotheek zag tijdens haar verblijf. Een andere respondent verklaart dat de kinderen rond haar grotendeels analfabeet waren. Op het moment dat ze kaartjes naar huis moesten schrijven, moest zij de andere kinderen helpen ze te schrijven.

1.1.4 Seksuele mishandeling

De feiten die aan bod kwamen in de interviews kennen verschillende gradaties van seksuele toenaderingen en handelingen. Er zijn seksuele toenaderingen die het kind als onaangenaam of verdacht ervaart en feiten die verder gaan, waarbij de dader overgaat tot feitelijke seksuele handelingen op het kind.

Een priester die tegelijk directeur en leraar godsdienst was in een residentiële voorziening betastte en zoende een vrouwelijke respondent en maakte haar op verschillende momenten duidelijk dat hij gevoelens voor haar had. De respondent werkte nauw met hem samen voor wekelijkse lezingen en moest hiervoor naar de privévertrekken van de priester komen. Ze kan er nu nog niet bij dat de nonnen, die steeds zeer argwanend waren bij iedere stap die een kind binnen het instituut zette, zich geen vragen stelden wanneer ze op regelmatige basis alleen tot bij de priester ging. Ze vertelt dat zij – alhoewel ze met hem bleef samenwerken en hij duidelijk was in zijn wensen – dit als zeer onaangenaam ervoer en er in slaagde om de priester steeds kordaat op een relatieve afstand wist te houden.

Op het internaat van een andere school was er een priester die toenadering zocht tot jongens. De respondent geeft aan dat de priester jongens uitvoerig aanraakte tijdens het moment waarop ze zich in groep wasten.

> *"Je moest je voor het slapen gaan wassen: je moest je inzepen en dan moest je zo gaan staan (doet voor alsof hij in houding recht gaat staan) en als hij toezicht had op die zaal dan deed die zo massageachtige handelingen bij verschillende jongens. Dat was zeer intimiderend alsof hij macht had over uw lichaam."*

Een respondent geeft aan het gevoel te hebben gehad dat een priester kinderen seksueel benaderde. Hijzelf werd niet benaderd op die manier, maar hij is er vrij zeker van dat een vriend van hem wel slachtoffer was. Dit tekende diens hele leven en dreef hem tot zelfmoord. Hijzelf kreeg geregeld slaag op het blote achterwerk en meent "*dat hij [de dader] er misschien nog plezier in had ook*". Het slachtoffer zelf ervoer dit toen niet als seksueel misbruik.

Een andere respondent werd het slachtoffer van seksueel misbruik door groepsgenoten. Zij kwamen 's nachts langs het bed van het meisje om haar te betasten. Zij trachtten ook verder te gaan. Ze

getuigt dat ze niet verder zijn geraakt aangezien ze niet echt op de hoogte waren hoe het verder in zijn werk ging. Dit misbruik werd aan het licht gebracht en de respondent is ervan overtuigd dat hierop bewust op een verkeerde manier werd gereageerd: de deuren van de meisjes werden langs buiten op slot gedraaid zodat zij niet meer buiten konden, maar de jongens konden wel nog vrij rond lopen en eventueel binnen komen. De respondent is er van overtuigd dat de toezichthoudende volwassenen hier zwaar in de fout gingen en de meisjes niet beschermden tegen dergelijke feiten.

Bij twee andere respondenten slaagden de daders erin om over te gaan tot seksuele handelingen. De daders gingen over tot verregaande betasting van de genitaliën en penetratie met de vinger. Het kind werd gedwongen om de dader seksueel te bevredigen met straf als dreiging. De feiten vonden 's nachts plaats wanneer het kind in bed lag, tijdens de privé bijles en op kamp wanneer het kind in afzondering in de ziekenboeg lag.

Een andere respondent die samen met haar broer in een residentiële omgeving verbleef, was getuige van misbruik van haar jongere broertje. Deze was drie jaar en werd gewassen door de non van dienst. Ze is er vrijwel zeker van dat de non de jongen betastte aan zijn geslachtsorgaan en zichzelf ondertussen bevredigde. De respondent geeft aan toen te hebben gevoeld dat dit gedrag niet juist was en heeft daar ook naar gehandeld. Zo eiste ze zelf de zorg op voor haar broer. Achteraf kwam ze tot het besef dat haar broer seksueel misbruikt werd.

En tot slot is er een respondent die zich niet meteen feiten voor de geest kan halen, maar wel merkt aan haar eigen reactie in latere situaties van misbruik die ze – volgens haar – onbewust aantrekt, dat ze vroeger ooit feiten meegemaakt moet hebben. Op deze reactie wordt later dieper ingegaan in het kader van de impact die de feiten gehad hebben op het verdere verloop van het leven.

1.1.5 Onderscheid tussen kinderen

Het geweld overkwam niet ieder kind dat in contact kwam met jeugd- en onderwijsinstellingen, zoveel is duidelijk voor de respondenten. Een viertal respondenten, waaronder twee die ernstig seksueel misbruikt zijn geweest, geeft aan geen idee te hebben of aan andere kinderen binnen de instelling hetzelfde aangedaan werd. Het vermoeden is er maar echt harde bewijzen zijn er niet.

> *"Het [seksueel misbruik] gebeurde toch een hele tijd, het was niet alle dagen, maar het was … hij had misschien ook verschillende kinderen. Dat weet ik …, dat weet ik niet."*

Sommige respondenten hebben zicht op het onderscheid in de behandeling van de kinderen. Twee respondenten menen dat onderscheid werd gemaakt op basis van de maatschappelijke klasse. Een respondent geeft aan dat de minder begoede klasse geviseerd werd voor mishandeling.

> *"Nu ik val onder het spelen op de koer. Dus op de speelplaats. Mijn knie kapot, ja janken ik ga dood eh. Maar ik moest natuurlijk tegen de muur gaan staan, want ik had mij bezeerd, ik was wild geweest, ik was fout geweest eh. Een tijd later toen was er een van de zes bevoorrechte kinderen. En die was ook gevallen, dus zelfde verhaal en 'oh' en kusjes op geven en over wrijven en rood aan doen. En 'ga maar efkes rusten op de …' Begrijpt u?"*

Een andere respondent geeft aan dat leerlingen waarvan de ouders meer betrokken waren bij de school, bijvoorbeeld door middel van giften, gespaard bleven van mishandeling. Een aantal respondenten beschrijft meer concreet op basis waarvan een onderscheid werd gemaakt. Kinderen die weinig contact hadden met familie (of zelfs bijna geen familie hadden) en kinderen die in hun bed

plasten en niet in orde waren met het ziekenfonds moesten meer mishandeling ondergaan. Een respondent meent dat zij geviseerd werd tijdens het eten gezien ze vrij mager was en het de bedoeling was om wat bij te komen tijdens een gezondheidskolonie. Deze kinderen moesten meer voedsel innemen dan ze gewoon waren. Een andere respondent werd enerzijds voorgetrokken omdat zij meertalig was en van nut was binnen de instelling, maar anderzijds had ze het gevoel dat ze een voorbeeldfunctie had en net daardoor zwaarder gestraft werd. Kinderen die mooi waren of familie waren van een personeelslid werden dan weer voorgetrokken en kregen overdreven veel positieve aandacht, aldus de respondenten.

1.2 Complexiteit

Wat het fenomeen misbruik complex maakt is een samenspel van een aantal factoren die hiernavolgend aan bod komen zoals de context thuis, de reden van het verblijf, het mechanisme waardoor het geweld kan ontstaan en vooral kan blijven voortbestaan, de isolatie van de kinderen van mogelijke hulp van buitenaf, de manier waarop de kinderen met de ervaring omgaan, … Deze factoren samen maken dat het kind de situatie moet ondergaan en geven de volwassene de ruimte om te begaan. In wat hierop volgt zal getracht worden een beeld te schetsen van de complexiteit van de situatie van mishandeling.

1.2.1 Thuiscontext

De respondenten beschrijven steeds de thuissituatie waarbinnen ze opgroeiden. Eén respondent geeft aan haar ouders nooit gekend te hebben, zij groeide op in het weeshuis. Zij kende geen andere thuissituatie of had geen andere familiale banden. Een andere respondent vertelt dat zijn moeder op jonge leeftijd overleed en de vader niet in de mogelijkheid was om zijn kinderen alleen op te voeden. De respondent werd uit dit gezin geplaatst, maar kende wel een tante die af en toe contact had met hem en hij beschrijft zijn relatie met haar als warm en ondersteunend. De overige respondenten hadden een gezin waarbinnen ze opgroeiden, maar hadden daarom niet noodzakelijk veel contact met dit gezin. Op één respondent na beschrijft geen van de respondenten de thuissituatie bij de ouders als warm. Er werden geen knuffels gegeven en integendeel was er sprake van ruzie en zelfs geweld. Sommige respondenten menen althans dat ze vroeger materieel gezien niets tekort kwamen. Eén respondent is in haar thuiscontext zelfs herhaaldelijk seksueel benaderd geweest door verschillende daders (waaronder haar stiefvader, broer, nonkel en andere personen buiten de familie die haar pad kruisten). Een tweetal respondenten spreekt van fysieke mishandeling thuis en verschillende respondenten beschrijven een psychische aandoening bij hun ouders. Een aantal respondenten meent dat hun ouders vroeger ook mishandelingen ondergaan hebben. De respondenten geven bijna allen aan geen echte band gehad te hebben met hun ouders. Een drietal respondenten die bij hun ouders geen warmte ervoeren, vonden dit wel bij hun grootouders die inwoonden of waarbij ze een groot deel van hun kindertijd doorbrachten.

> *"Vroeger, tja, het is misschien cru uitgedrukt maar wij liepen daar soms ook voor spek en bonen bij. Tot mijn elf jaar heb ik eigenlijk bij mijn grootouders gewoond en dat ervaar ik nog altijd als de meest gelukkige tijd uit mijn jeugd."*

Verschillende respondenten beschrijven op welke manier het hen duidelijk werd dat ze eigenlijk ongewenst waren of dat de ouders geen tijd voor hen hadden. Er is slechts één respondent die aangeeft dat hij een vrij normale jeugd kende binnen een gezin. Het is dan ook vanuit dit gezin dat er actie werd ondernomen wanneer een eenmalige uit de hand gelopen gebeurtenis van mishandeling aan het licht kwam.

1.2.2 Reden verblijf

De thuissituatie verklaart ook deels de reden waarom de kinderen moesten verblijven in de instellingen waar de mishandeling plaatsvond. Twee respondenten geven aan dat ze op internaat moesten omdat het makkelijker was voor de ouders die geen tijd hadden om hun kinderen op te voeden door hun druk leven en werk. Twee andere respondenten menen dat ze op internaat gestuurd werden omdat het een bepaald prestige had en men zeker wou zijn van een goede opvoeding en opleiding. De ouders van een andere respondent stuurden haar speciaal op internaat omdat ze hier tijd zou hebben voor een muzikale opleiding, maar tegelijkertijd is de respondent ervan overtuigd dat haar ouders het ook eenvoudiger vonden. Twee andere respondenten werden telkens geplaatst wanneer hun moeder zwanger was en de ouders de komst van een extra kind niet konden bolwerken. Drie respondenten werden voor een groot deel of hun volledige kindertijd door het gerecht geplaatst. De ouders waren ontzet uit de ouderlijke macht of waren in de onmogelijkheid om voor hun kinderen te zorgen op financieel en/of praktisch vlak. Tot slot is er een aantal respondenten die naar een kolonie gestuurd werden met het oog op een deugddoende vakantie. De huisarts raadde dit bij een respondent aan en na twee positieve ervaringen, werd ze door haar vader de derde keer naar een andere kolonie gestuurd. Daar was de ervaring dan veel minder positief. Een andere respondent werd naar de bergen gestuurd om te genezen en voor nog een andere respondent zou de zeelucht goed doen voor het kind afkomstig uit de stad.

De plaatsing van de kinderen bleek vaak met de beste bedoelingen te gebeuren, in het belang van het kind. Toch geven sommige respondenten de boodschap dat de ouders tekort schoten in hun zorg en aandacht en ervoeren ze de plaatsing als een gemakkelijkheidsoplossing voor de ouders. De kinderen wisten niet altijd waarom ze van huis weggestuurd werden, de beslissing kwam voor hen vaak van de ene op de andere dag zonder dat ze er zich op konden voorbereiden en ze hadden dikwijls geen idee van de lengte van de verblijfsperiode.

1.2.3 Besef van mishandeling

De professionele functie van de geweldpleger werd reeds eerder toegelicht. Gemeenschappelijk hebben de daders als kenmerk dat ze een bepaalde machtsverhouding hadden ten opzichte van het kind en dat het kind voor begeleiding afhankelijk was van deze persoon. Het geweld kon gepleegd worden wegens de onwetendheid van het kind: op het moment dat de kinderen geconfronteerd werden met geweld, beseften ze niet wat hen overkwam en dat dit verkeerd was. Een duidelijk referentiekader rond het contact tussen volwassenen en kinderen was hen in de opvoeding niet meegeven, er waren doorgaans geen eerdere ervaringen in andere omgevingen. Als kind hadden de respondenten vaak nog geen besef dat er “kwaad” op de wereld bestond en welke vorm dit kon aannemen, laat staan dat dit hen kon overkomen. Enkele respondenten beschrijven hoe ze ervan overtuigd waren dat dit geweld algemeen gangbaar was of hoe ze moeite deden om dit aanvaardbaar te vinden.

> *“Je weet niet beter dan dat alles wat er met je gebeurt normaal is. Als je zo klein bent, kan je je niet vergelijken met anderen.”*
>
> *“Als kind weet je niet beter. Je denkt dat dat zo is, dat dat normaal is, je denkt dat uw ouders daarmee akkoord gaan, want anders zouden ze u daar toch niet naartoe sturen.”*
>
> *“Ik had het benul niet van te beseffen dat het niet juist was, want ik kende niets anders. Ik was van baby af daar, ik dacht dat dat de wereld was. Er werd altijd tegen ons*

gezegd 'wees maar blij en dank onze lieve heer maar dat wij hier zijn om voor u te zorgen, want ergens anders is het veel slechter, het is nergens zo goed als hier'. Dat werd ons bijna dagelijks voorgehouden."

Anderen geven aan dat ze ergens wel wisten of het gevoel hadden dat er iets mis was, maar konden toen niet goed omschrijven waarom. Vooral in verband met de seksuele handelingen wisten de kinderen niet wat er verkeerd was. Ze waren immers niet ingelicht dat seksuele handelingen niet correct waren, ze stonden er niet bij stil en het was ook hun eerste ervaring in die richting. Een respondent verwoordt treffend een gebrek aan inzicht in het onderscheid tussen goed en kwaad:

"Je voelt wel als kind dat daar iets mis is, maar je denkt ook niet in politionele termen."

Daarnaast zijn er ook feiten waarvan de kinderen het besef niet kunnen hebben dat het verkeerd is, omdat ze op het moment zelf niet weten dat ze mishandeld worden. Zo is dat bijvoorbeeld met de verwaarlozing waarbij hen het zakgeld niet bezorgd wordt. Later komt dat natuurlijk wel aan het licht.

"Dan ben ik plotseling verplaatst als ik dertien jaar was naar een ander kindertehuis en ineens kregen wij zakgeld en ik vond dat zo vreemd, dat we daar wel zakgeld kregen."

Wanneer de kinderen wel over een referentiekader of vergelijkingspunten beschikken, beseffen ze maar al te goed dat hen onrecht aangedaan werd.

"Ik was dan een aantal jaar in tehuizen terecht gekomen waar het toch veel beter was en dan ging ik daarna weer naar X. Toen viel me dat enorm op, daarvoor viel me dat niet op omdat ik dat gewoon was."

"Het was een schok die eerste week. Je werd gedropt in een andere wereld. Ik had een verwachtingspatroon door die andere twee keer. Je weet dat het anders kan: er kan gekookt eten zijn en er kan met mes en vork gegeten worden. Het heeft mij heel erg geschokt … en dan denk je 'ik wil eruit, ik wil er iets aan doen!'."

Een respondent doet het verhaal dat ze jaren later met een lotgenoot vanuit dezelfde instelling in gesprek ging. Ze vertelde dat deze uit een hecht gezin kwam, andere omgangsvormen gewoon was en meteen door had dat de situatie niet juist was. Deze is dan ook vroegtijdig uit de instelling kunnen vertrekken.

1.2.4 Gevoelens

In de verhalen van de slachtoffers nemen bepaalde gevoelens een bepaalde plaats in. Zo rapporteren er meerdere over een aanhoudende angst voor wat hen kan overkomen op ieder moment van de dag. Angst om iets verkeerd te doen, angst om hiervoor gestraft te worden, maar vooral de angst om telkens opnieuw (onvoorspelbaar) zonder gegronde reden het slachtoffer te worden. Enkele respondenten geven aan dat de angst steeds groeit. Naast het centrale gevoel van angst rapporteren de respondenten verschillende gevoelens. Ze voelden zich geïntimideerd, machteloos en overgeleverd aan de grillen van de geweldpleger, ze moesten steeds op hun hoede zijn, en de situatie was voor het kind doorgaans onzeker en uitzichtloos. Eén respondent geeft aan zich tussendoor te hebben kunnen optrekken aan de idee dat ze niet de enige was en haar ellende kon delen. De gevoelens die het meest ter sprake kwamen in de interviews worden hieronder visueel voorgesteld.

Figuur 1. Gevoel van het kind[9]

1.2.5 Reactie op mishandeling

Een kind in een situatie van mishandeling kan op een aantal manieren reageren. De respondenten rapporteren drie manieren om met de situatie om te gaan.

Terugtrekken

Een veelvoorkomende reactie op de mishandeling bestaat uit het zich terugtrekken. Ze staan er alleen voor, ze wenen veel, kruipen in een hoekje en ondergaan.

> *"En wij keerden ons in onszelf omdat we worstelden met wat ons was aangedaan in een cruciale fase in de ontwikkeling van een jong mensenleven."*

Een aantal respondenten geeft aan dat ze een soort van pantser ontwikkelden: ze keren in zichzelf en bouwen een bescherming op tegen invloeden van buitenaf, hierdoor kunnen ze na een tijd meer verdragen en berusten ze in hun lot, wachtend op een betere toekomst.

> *"Als kind heb ik heel veel tegen mezelf gezegd 'later als ik groot zal zijn, later als ik groot zal zijn…!' op het moment dat er mij onrecht werd aangedaan."*

Sommigen beschrijven dat je als kind nog iets van je leven wil maken en de dagelijkse routine tracht te volgen. Het is als kind afwachten tot je een rustpunt vindt door definitief of even naar huis te gaan, even onder de hoede te staan van een volwassene die niet meedoet aan de mishandeling of tot je terecht kan bij een vertrouwenspersoon.

Afzetten

Een drietal personen beschrijft hoe ze op hun manier met de situatie omgingen. Eén respondent beschreef hoe hij steeds vaker domme dingen begon te doen die hij uit zichzelf niet zou

[9] Deze wordcloud kwam tot stand door de kernwoorden die een gevoel omschrijven binnen de interviews te kwantificeren: hoe vaker het woord doorheen de verschillende interviews voorkomt, hoe groter de plaats die het woord inneemt in de wordcloud.

ondernemen, gelukkig had hij een grootvader die hem hiertegen beschermde. Een andere respondent geeft eveneens aan dat haar "grote mond" haar overlevingsmechanisme was. Een andere respondent bleef zich in de mate van het mogelijke afzetten tegen het regime, ook al wist ze dat dit afgestraft zou worden, dit schrikte haar niet af.

Overstijgen

Een respondent prentte zichzelf in dat ze nooit meer zo veel pijn zou aangedaan worden als toen. Deze gedachte sterkte haar om naar de toekomst te kijken en zich niet neer te leggen bij de feiten. Ze slaagde erin om de situatie te overstijgen en vanop een afstand te bekijken.

> *"Ik heb gezegd 'nooit of te nimmer gaat nog iemand u zoveel pijn doen, gaat ge nog zoveel pijn hebben in uw hoofd'. Ja, want in mijn hoofd deed dat werkelijk pijn. 'Niemand gaat u ooit nog zoveel iets aandoen. Gij kunt dat nu uitstaan'."*

Een laatste respondent vond de kracht in haar geloof en genoot bewust van de mooie dingen die wel aanwezig waren. Dit kon bijvoorbeeld het gezang van de nonnen zijn, een zacht konijnenvelletje dat ze even kon bemachtigen, het schaduwspel van de non in haar chambret 's nachts. Ze kon troost vinden in het feit dat ze niet alleen was en vond een uitlaatklep in creatieve projectjes waarmee ze bovendien anderen blij kon maken. Zo versierde ze ieder jaar mee de kerstboom, maakte ze poppen voor de andere kinderen, enzovoort.

> *"En dan ging ze die chambret in en dan zagen we die schaduw, iedereen keek dan zo om die schaduwen, die kap afdoen, we zagen het niet tot in detail. Maar we zagen die bewegingen, dat was altijd mooi. En als ze geroezemoes hoorde, ging die deur open, en draaide iedereen zich vliegensvlug weer om. Ja, dat waren de leuke dingen."*

1.2.6 Hindernissen voor melding

De omgang met de feiten was voor de slachtoffers niet eenvoudig en de gevoelens kunnen als bijzonder pijnlijk beschouwd worden. Toch was het voor het kind praktisch onmogelijk om uit de situatie te ontsnappen. Er werd met de respondenten bekeken welke mogelijkheden zij hadden om de situatie aan te kaarten bij iemand die eventueel iets aan de situatie had kunnen doen.

Afwezigheid van een vertrouwenspersoon

Het was voor een kind ten eerste enorm moeilijk om een vertrouwenspersoon te vinden en zijn/haar verhaal te doen. Het merendeel van de respondenten vertelt dat ze het idee hadden dat niemand te vertrouwen was. Iemand had een collega van de dader op de hoogte gebracht wat haar aangedaan werd, en ze werd nadien fysiek zwaar gestraft. Vier andere respondenten meenden dat andere volwassenen binnen de instelling inderdaad niet te vertrouwen waren gezien ze alle onder hetzelfde hoedje speelden en de kinderen het zeker niet konden wagen om iets slecht over een collega-priester of non te zeggen. Iemand anders had haar verhaal tegen een medeleerling gedaan en ook daarop volgde straf, ook via deze weg bereikte het dus de geweldpleger. Een andere respondent vertelt dat ze de volwassenen in het algemeen niet vertrouwde: met haar ouders had ze nooit een vertrouwensband opgebouwd en de begeleiders waarbij ze verbleef kon ze ook niet vertrouwen. Een andere respondent geeft hieronder het gevolg aan na thuis melding te hebben gemaakt van seksueel misbruik onder de kinderen binnen de instelling.

> *"En dan kom je thuis, je vertelt dat eerste weekend dat je werd lastiggevallen in de home en wie staat er diezelfde avond aan mijn bed? Mijn stiefvader."*

Het gebrek aan vertrouwen was niet de enige reden waarom kinderen tegengehouden werden om de mishandeling bekend te maken. Een aantal respondenten geeft aan dat de band met hun ouders eenvoudigweg ontoereikend was om deze ervaringen te delen. De kinderen vonden geen steun bij hun ouders wegens een psychische ziekte of het feit dat ze geen tijd hadden voor hun kinderen. Een respondent meent thuis verbaal onvoldoende gevormd te zijn geweest waardoor bepaalde zaken niet ter sprake kwamen. Hij vergelijkt dit met de jeugd die tegenwoordig over alles een mening heeft en alles ongegeneerd ter sprake durft te brengen. Die sfeer was volgens hem vroeger ondenkbaar. Een respondent getuigt een aantal keer huiswaarts gevlucht te zijn geweest, maar in plaats van dat de ouders zich afvroegen wat er mis was, stuurden ze hem meteen terug naar het internaat. Twee respondenten ervoeren geen affectieve band met hun ouders en trachtten de aandacht op een positieve manier te trekken. Ze wilden hun ouders trots maken en probeerden sterk over te komen. Een melding van mishandeling zou dit uiteraard niet in de hand werken, dus zwegen ze hierover.

> *"Je slikt natuurlijk al uw tranen in want je hebt zoiets van 'ik wil een flinke dochter zijn, ge ziet mij toch graag?"*

Een andere respondent had dan wel een goede band met haar grootouders, maar kon haar ervaringen niet delen omdat ze ervan overtuigd was dat dit haar grootouders te hard zou kwetsen gezien zij niet in staat waren om de situatie te verhelpen.

> *"Tegen mijn grootouders had ik dat kunnen zeggen. En dan weet ik dat die daar hadden voor opengestaan. Maar dan wist ik ook op dat ogenblik al dat die daar zeer zwaar onder geleden zouden hebben, want ze konden daar niets aan doen. En dat wou ik hen niet aandoen. Ik heb er geen woord over gezegd. Nooit."*

Een vijftal respondenten vertelt dat ze een persoon in hun omgeving vonden om de zaken aan te kaarten waarop er een relatief positief gevolg volgde (lees: waarop er geen straf volgde). Een respondent kwam thuis met het verhaal dat hij ernstig toegetakeld was waarop zijn zussen zijn vader aanspoorde om dit te gaan bespreken op school. Er werd door de dader vervolgens druk uitgeoefend op het slachtoffer om het stilzwijgend te vergeten. Eén respondent slaagde er in de juiste persoon te vinden om de feiten aan te kaarten om zo uit de instelling te ontsnappen. Ze was er vast van overtuigd dat ze zelf de touwtjes in handen moest nemen om actie te ondernemen tegen de wantoestanden. Tijdens de wekelijkse biecht meldde ze deze toestanden aan de priester van dienst. Ze werd even nadien buiten de afdeling kort opgesloten en verder gerust gelaten. Twee dagen later is haar vader haar komen halen. Of ze na haar verhaal tegen de priester afgezonderd en verwijderd werd ter bescherming tegen de mishandeling of afgezonderd werd omdat ze een bedreiging vormde voor de geheimhouding van de praktijken, is niet duidelijk. Een derde respondent kwam op een dag thuis met een gescheurd oor. De vader ging op school met de leraar spreken, waarop deze feiten zich niet herhaalden. Een vierde respondent vertelde thuis voorzichtig over het seksueel misbruik waarop zijn moeder de overste van de instelling inlichtte. De overste had een gesprek met de dader maar het misbruik ging – weliswaar op een meer gematigde manier – door. Een vijfde respondent vertelt dat zijn vriend ooit de mishandeling tegen zijn vader had opgebiecht. Deze laatste maakte de zaak aanhangig bij de rechtbank, maar deze seponeerde de zaak zonder gevolg. De respondent kan niet begrijpen dat er zelfs op dat niveau geen gevolg gegeven werd aan de mishandeling.

Gezagspositie

Dit brengt meteen een tweede reden aan het licht waarom feiten van mishandeling niet makkelijk gemeld werden naast de haast onmogelijke opdracht om een vertrouwenspersoon te vinden. Leraars

en geestelijken genoten een hoog aanzien. Van thuis uit kregen de kinderen de boodschap dat ze ontzag moesten hebben voor deze personen. Dit verhoogde de drempel om over deze personen negatieve verhalen te vertellen. Veel respondenten geven aan ervan overtuigd te zijn dat ze niet geloofd zouden worden wanneer ze de feiten aan het licht zouden brengen.

> *"Over andere dingen [seksuele mishandeling] kon ik onze pa niks vertellen, want ze geloofden u toch niet. Ik denk het niet, want een priester … die doet dat niet hé."*

Het hoog aanzien van een geweldpleger zou volgens hen ook één van de redenen zijn waarom collega's die op de hoogte waren van het geweld niets durfden te ondernemen. Twee respondenten die seksueel misbruikt werden zijn van mening dat verschillende personen wisten dat de feiten plaatsvonden, maar dat er niets tegen ondernomen werd.

Kosten-batenafweging

Eén respondent meldt dat ze de seksuele toenaderingen van een volwassene niet aan het licht wou brengen omdat ze dan zeker was dat haar vader haar van de school had gehaald. Ze had zeer hard moeten werken om op die school binnen te mogen en dat wou ze niet zomaar vergooien door de avances van de dader.

> *"Ik ging dit niet vertellen aan de nonnen of mijn ouders. Ah nee, verdomme. Ik had al zo moeten vechten om naar de normaalschool te mogen gaan. Maar ik liet me niet doen door die vent. Ik sloeg hem op de handen hé, en ik wees hem op zijn verantwoordelijkheid."*

Beperkt contact met buitenwereld

Tot slot wordt hier herhaald dat de schijn hoog gehouden werd, het contact met de buitenwereld zeer beperkt was en streng werd gecontroleerd, zie hiervoor ook eerder onder de psychische mishandeling p11 ev. Hierdoor werd het de kinderen bemoeilijkt om feiten naar buiten te brengen. De kinderen hadden eveneens zeer weinig contact met professionelen zoals psychologen of dokters waartegen eventueel iets gezegd kon worden.

1.2.7 Mechanismen voor het ontstaan en het onderhouden van geweld

Heel wat slachtoffers zitten nog met de vraag hoe het geweld kon ontstaan. De respondenten "hebben hierover de waarheid niet in pacht", maar komen – opvallend – allen met mogelijke verklaringen voor het ontstaan van de mishandeling en het systematisch karakter hiervan.

Persoon van de pleger

Meer dan de helft van de respondenten vermeldt onmiddellijk dat de geweldplegers wellicht gefrustreerd waren. De redenen die ze hiervoor aanhalen zijn uiteenlopend. De daders waren mogelijk teleurgesteld in hun eigen privéleven, in hun eigen geschiedenis en opvoeding, door een verplichte keuze om in een religieuze orde te stappen, wegens een gebrek aan mogelijkheden om invloed uit te oefenen, de ervaring niet te slagen in hun opdracht om kinderen iets aan te leren of hen te laten aansterken ("*en dan moest het maar met de harde hand*"), wegens onderdrukte homoseksuele neigingen, zich niet geaccepteerd voelen door collega's, een psychische ziekte of een gebrek aan een liefdesrelatie.

Een respondent deelt in het interview een mening die voor haar bewijst dat de geweldplegers niet uit vrije wil gekozen hebben voor de begeleiding en opvoeding van kinderen.

"Als je zegt 'dat is mijn vrije keuze, die komt diep uit mij, dat is mijn beslissing en daar haal ik energie uit, dat is wat ik graag in mijn leven wil doen'. Ja, dan ga je geen kinderen pijn doen, dat ga je mij niet vertellen. Een opvoedster of kinderverzorgster die doet kinderen niet opzettelijk pijn."

Kwetsbaarheid

Een zestal respondenten brengt ter sprake dat de geweldplegers zich voornamelijk concentreerden op de zwakkere kinderen. Twee respondenten menen dat kinderen die kwetsbaar zijn van thuis uit doordat ze in kansarmoede leven en/of een zwakke band hebben met hun ouders meer kans hebben om in een instelling geplaatst te worden en bovendien in een situatie van mishandeling te belanden en er niet meer uit te geraken. Zij zijn volgens een respondent bij wijze van spreken "*een vogel voor de kat*". Beiden wijzen er tevens op dat dit een kwetsbaarheid is die overgaat van generatie op generatie. Eén respondent illustreert dit met voorbeelden van haar ouders tot haar eigen kleinkinderen, het lijkt een vicieuze cirkel die moeilijk te doorbreken valt. Er is een aantal respondenten die menen uit deze generatieoverdracht "ontsnapt" te zijn. Twee andere respondenten geven aan dat ze verlegen waren, minder goede punten haalden en/of verbaal minder sterk waren en hierdoor een bepaalde kwetsbaarheid vertoonden. Nog twee andere respondenten geven aan dat ze zich makkelijk lieten doen omdat ze dit soort behandeling reeds van thuis gewend waren. De respondenten die menen dat de zwakkere kinderen geviseerd werden, zijn ervan overtuigd dat de geweldplegers aanvoelden dat deze kinderen makkelijke slachtoffers zijn. Een aantal verwoordt dit als volgt: "*ze rieken gewoon dat je kwetsbaar bent*". Daarenboven behoeft het geen betoog dat de kinderen door de psychische kleinering zwakker en dus vatbaarder werden om mishandeld te worden.

Afzondering en controle

Volgens sommige respondenten zorgden de geweldplegers ervoor dat ze de kinderen eenvoudiger konden afzonderen en controleren. Ze zorgden voor een bepaald isolement door aan te dringen op een langer verblijf zoals bijvoorbeeld twee weken in het internaat in plaats van ieder weekend naar huis te mogen. De ouders werd voorgehouden dat de kinderen het goed hadden zodat ze zich geen vragen stelden (ze konden af en toe naar huis bellen met een – opgelegde – positieve boodschap, briefwisseling werd gecontroleerd, er werd voorgehouden dat ze heel wat faciliteiten hadden, bezoekmomenten werden gecontroleerd of in scène gezet, enzovoort). Enkele respondenten geven aan te hebben gezien dat kinderen die meer geïsoleerd waren dan henzelf, ook meer mishandeld werden. Zelf geeft een respondent aan het gevoel te hebben gehad dat hij gespaard werd gezien hij regelmatig naar een nonkel en tante op bezoek ging en deze op bezoek kwamen. Wanneer er bij een andere respondent toch mishandeling aan het licht kwam, werden de feiten onder druk geminimaliseerd naar de buitenwereld toe.

Een andere manier om de kinderen onder controle te houden waren technieken om verzet tegen te gaan. Er werd voor gezorgd dat kinderen uit hetzelfde gezin zo min mogelijk bij elkaar op de afdeling verbleven zodat er minder kans was op "samenzwering". Er vielen straffen wanneer een kind verzet vertoonde. Verschillende respondenten voelden aan dat verzet geen optie was. Volwassenen hebben een bepaalde machtspositie waartegen een kind niets kan inbrengen.

"Je kan als kind niets beslissen, niets kiezen, daarom geraak je er niet uit."

Er kon over niets onderhandeld worden, dus moest je de mishandeling gewoon ondergaan. Een respondent die seksueel misbruikt werd geeft aan dat de dader expliciet oplegde om tegen niemand iets te vertellen, want dat er dan een straf zou volgen.

Blind vertrouwen

Een ander belangrijk element in de situatie van mishandeling is vertrouwen. Een kind is niet bewust bezig met de idee dat een volwassene hem leed zou willen aandoen. Een kind gaat volgens de respondenten steeds uit van het beste en is dus niet voorbereid op eventuele mishandeling vanwege een volwassen persoon. De volwassenen hebben dan ook de mogelijkheid om het kind onwaarheden voor te houden zoals de boodschap dat het buiten de instelling zeker niet beter is en ze dankbaar mogen zijn dat zo goed voor hen gezorgd wordt. De functie die de plegers bekleedden deed de verwachtingen van het kind eveneens in die richting gaan: een priester, non of leraar heeft verstand, heeft gestudeerd en heeft een hoog aanzien. In de ogen van de kinderen – en zo werd hen ook van thuis uit aangeleerd – kunnen deze enkel maar goed doen. Dit maakt dat de kinderen de volwassenen zo ver toelaten dat er mishandeling kan ontstaan. Eens de mishandeling bezig is, en de kinderen eventueel kunnen beseffen dat wat hen overkomt fout is (zie eerder: niet alle kinderen beseffen dit binnen korte termijn), worden de kinderen in de macht van de volwassenen gehouden door vormen van dwang en technieken om het misbruik niet aan het licht te brengen. Vooraleer seksuele mishandeling in de onderzochte cases kon plaatsvinden, had er vaak nog een bijkomende toenadering plaats. De dader "haalt het kind aan" door het voor te houden dat hij (de pleger) er wel zal zijn als de ouders gemist worden; hij laat zich geliefd voelen door bijvoorbeeld snoepjes te geven. De dader bouwt zeer bewust een vertrouwensrelatie op die toelaat om voldoende dicht bij het kind te geraken. Een respondent geeft aan thuis geen affectie te hebben ontvangen en kon zich initieel wel vinden in deze positieve aandacht.

Een maatschappelijk en institutioneel mechanisme

Het merendeel van de respondenten brengt het bredere systeem ter sprake, waarin dit alles mogelijk is. Ten eerste – zo wordt aangehaald – werd geweld vroeger meer aanvaard. Opvoeden met de harde hand werd niet in vraag gesteld. Een respondent legt zelfs een brief op tafel van een vader die de school aanschreef over het gebruik van geweld. Hieruit is op te maken dat deze ervan overtuigd was dat lijfstraffen binnen de schoolcontext wettelijk aanvaard waren. Deze respondent geeft aan dat zijn ouders eveneens akkoord waren met deze manier van opvoeden.

> *"Dat was algemeen zo: 'Meester, voeg hem maar een beetje in school, anders, geef je hem er maar eens goed van langs; je moet hem niet sparen'. Zo was dat, zo was dat. Kan je je dat inbeelden, hoe een kind zich moet voelen als zijn vader zelf de onderwijzer aanspoorde om u af te rammelen?"*

Bovenstaande respondent woonde in een kleine gemeenschap en daar was het de gewoonte om een onderscheid te maken tussen de betere en minder gegoede klassen. De kinderen van deze laatste moesten het altijd ontzien, dat was volgens hem zo bepaald van voor het moment dat ze op de schoolbanken zaten. Zo functioneerde de maatschappij.

Een andere respondent geeft aan dat het vroeger een zeer autoritaire maatschappij was die zichzelf onderhield en beschermde. Als je het slachtoffer werd van de macht, konden de gevolgen volgens deze respondent ver gaan. De andere respondenten geven eveneens aan dat niemand tegen het systeem durfde ingaan. Een heel aantal respondenten getuigt te hebben opgemerkt dat collega's van geweldplegers die zelf geen geweld pleegden niets ondernamen om de mishandeling te doen

ophouden. Enkele respondenten herinneren zich een aantal medewerkers die het wangedrag van hun collega's trachtten te compenseren door zelf zeer vriendelijk te zijn tegenover de kinderen. Ze getuigden dat deze "goede" leerkrachten en begeleiders in de instellingen waar er geweld werd gebruikt, absoluut niet gerespecteerd werden door collega's die de kinderen wel mishandelden. Het merendeel van de collega's liet – in de ogen van de kinderen – de mishandeling toe. Redenen hiervoor zijn dat ze de moed niet hadden om er tegen in te gaan, ze in feite onder één hoedje speelden, het nu eenmaal de cultuur was waarin ze mee moesten draaien en de goede volwassenen volgens de respondenten nooit lang in de instelling bleven (of hen de deur werd gewezen of ze zelf vertrokken, laten de respondenten in het midden). De respondenten zijn ervan overtuigd dat collega's binnen een religieuze orde geen actie ondernamen omdat ze niet uit de orde gezet wilden worden gezien ze dan alles kwijt zouden zijn. Een respondent meent het verschil te hebben gezien tussen opvoeders die religieus waren in het ene tehuis en niet-religieuze opvoeders in een volgend tehuis. Daar had hij het gevoel dat er veel meer controle was tussen de collega's onderling en van bovenaf en daardoor mishandeling geen ruimte kreeg om te ontstaan. Een andere respondent geeft aan dat de mishandeling inderdaad kon ontstaan omdat het zo een gesloten wereld was tussen personen van dezelfde religieuze orde.

Ook de overheid liet volgens veel respondenten steken vallen door geen actie te ondernemen tegen het systeem dat ze zelf zo ver hadden laten komen.

> *"De overheid liet het maar betijen, die geven het geld maar dat was dan zo van we deponeren die kinderen daar, we zijn er vanaf, ze krijgen geld en ze trekken hun plan ermee."*

Bovendien meent een respondent dat een systeem dat beschermd en afgeschermd is en daarenboven daders systematisch vrijuit laat gaan, geweldplegers zelfs aantrekt.

Financiële motieven

Tot slot ontstond volgens een respondent verwaarlozing vanuit een aparte beweegreden. Hij meent dat het geld en de middelen die de instanties ontvingen voor het onderhoud van de kinderen, zo veel mogelijk doorgezonden werd naar de religieuze gemeenschap waartoe ze behoorden. Een gebrek aan controle liet deze praktijken bestaan. Een aanwijzing hiervan is voor hem de luxueuze omstandigheden waarin sommige religieuzen konden leven, terwijl de kinderen het met een minimum moesten redden. Daarenboven kwamen deze feiten later ook aan het licht.

1.2.8 Ontkomen en beëindiging

De respondenten vertellen dat er "geen ontkomen" aan was. Fysiek gezien geraakten ze niet buiten de instelling of kwam het niet in hen op om weg te lopen. Diegenen die een poging ondernamen, werden teruggebracht.

> *"Wat zou ik kunnen doen. Ja, vluchten dat kon niet. Dat had ik allemaal al gezien: de muren waren te hoog en alle deuren waren toe."*

Slechts enkele respondenten spreken van een vorm van verzet. Op een bepaalde school werd de zoon van een geweldpleger uit wraak stevig aangepakt door de andere kinderen. Respondenten beschrijven dat kinderen die zich verzette gestraft werden of van school gestuurd werden. Een respondent die zelf verschillende acties van protest ondernam, onderging ook telkens de bijhorende straffen.

> *"Onredelijke omgeving: alle verbaal protest werd de kop ingedrukt. Isolatie en uithongering, dat was iedere keer het antwoord."*

Uiteindelijk kwam er voor ieder kind een einde aan de periode van mishandeling (niet aan de periode van lijden, hierover later meer in het onderdeel rond het thema over de impact op het leven vanaf p34). Het overgrote deel van de respondenten doorliep de volledig geplande tijd die zij binnen de instelling moesten doorlopen; er ontkwamen slechts drie respondenten eerder aan de mishandelingen. De respondent die zich verzette en het verhaal opbiechtte aan een priester werd verwijderd uit het internaat, een respondent verliet het internaat en werd externe leerling in plaats van interne leerling en een derde respondent werd door zijn voogd overgeplaatst naar een internaat zonder mishandelingen. Daarnaast zijn er enkele respondenten die in principe terug naar dezelfde instelling konden gaan (bv. een kolonie tijdens de volgende vakantie, of een volgend jaar in het internaat of de school), maar dit niet deden omdat er opgemerkt werd dat het kind een bepaalde onderwijs- of mentale achterstand opliep of het kind duidelijk niet meer terug wou gaan. Deze kinderen bleven de voorziene periode binnen de setting, maar konden een volgende periode van mishandeling vermijden. Anderen deden de volledige schoolcarrière uit binnen dezelfde school of verbleven hun hele jeugd in dezelfde instelling. Enkelen hiervan geven aan dat de mishandeling stopt of een andere vorm aanneemt bij het ouder worden. Binnen een weeshuis stopte het geweld wanneer de kinderen te groot werden en eventueel met fysiek geweld in opstand konden komen. De straffen wijzigden op dat moment van lijfstraffen naar werkstraffen. Een andere respondent die seksuele mishandeling onderging geeft aan dat de dader minder geïnteresseerd geraakte wanneer het kind ouder werd.

> *"Misschien was ik op een bepaald ogenblik niet interessant genoeg meer. Ik denk als dat kind zijn er af gaat, dat die mannen denken 'die wordt te oud' en dat ze andere slachtoffers zoeken."*

1.3 Noden toen

Uit het voorgaande blijkt dat de kinderen zich in een zeer complexe situatie bevonden waaruit zij praktisch onmogelijk konden ontsnappen. Er werd aan de respondenten gevraagd welke zaken zij momenteel – zoveel jaar na de ervaring – als nuttig ervaren voor kinderen die in een vergelijkbare situatie van mishandeling terechtkomen. Deze kunnen *grosso modo* ingedeeld worden in een basisbehoefte aan veiligheid en vertrouwen en het voorkomen en stoppen van de mishandeling.

1.3.1 Veiligheid en vertrouwen als basisbehoefte

Een kind heeft volgens de respondenten nood aan zekerheid om de situatie draaglijker te maken. De respondenten werden als kind overgeleverd aan een instantie zonder dat ze zelf tot in detail op de hoogte waren van de reden van hun verblijf en van een eventuele terugkeer; dit maakte het geweld of misbruik vaak uitzichtloos.

Daarenboven was de situatie draaglijker geweest voor de kinderen hadden ze de ervaring met een vertrouwenspersoon kunnen delen. Hiertoe kregen ze echter weinig kansen. Een groot deel van de respondenten wijst op de nood aan een persoon waarbij ze terecht kunnen om in vertrouwen hun verhaal te kunnen vertellen. Sommigen hebben zo iemand gekend in de persoon van hun grootvader, tante of moeder waarbij ze beperkt terecht konden, anderen hebben zo'n vertrouwenspersoon indertijd gemist. Ze geven aan dat een kind volledig in zichzelf keert wanneer het zijn situatie met niemand kan delen. Enkele respondenten menen dat uithuilen of het hart uitstorten een hele hulp geweest zou zijn. Een vertrouwenspersoon kan een veilige haven zijn, onafgezien van het feit of hij

iets aan de situatie kon veranderen. Zonder meer geloofd worden en écht beluisterd worden om te begrijpen, betekent veel. Anderen voegen daaraan toe dat ze nood hadden aan bevestiging van het gevoel dat wat hen werd aangedaan niet correct was. Dit is tevens belangrijk om de feiten te kunnen plaatsen en deze later beter te kunnen verwerken. Dit kan teruggevonden worden in de volgende getuigenis waarbij één van de daders kort toegeeft dat haar daden niet correct waren. Deze verontschuldiging heeft voor deze respondent alvast even het verschil kunnen maken.

> *"Er liep ooit één nonnetje, een kleintje, zuster X, ik was aan mijn oor geopereerd en ik stond aan de verkeerde kant van de trap en die trok me aan mijn ooooorh die pas geopereerd was, ik schreeuwde van de pijn! En dat nonneke, ik was klein eh, dat kwam zich verontschuldigen, dat heb ik altijd … Dat zal mij… als ik een kind had gehad, zou ik het X genoemd hebben. Dat vond ik zó warm …"*

De respondenten geven aan waar deze vertrouwenspersonen voor een kind mogelijk te vinden zouden moeten zijn.

Vertrouwenspersoon binnen de instelling

Een permanent aanwezig vertrouwenspersoon binnen de instelling zou een beginpunt zijn. Zekerheid dat het kind hier gebruik van zou maken biedt het niet, maar "*dan is er minstens een kans*", meent een respondent. Bij de respondenten was er een grote terughoudendheid om iets aan een persoon binnen de instelling te melden. Er heerst immers steeds de angst voor sancties (zie ook eerder de hindernissen voor melding vanaf p22 ev). Tegen een vertrouwenspersoon buiten de instelling zou er meer vrijuit gesproken kunnen worden zonder vrees voor sancties.

Meldpunten

Meldpunten worden in de interviews vermeld als mogelijke plaats waar het kind terecht kan, maar bijna in dezelfde adem wordt aangegeven dat de toegang tot meldpunten voor kinderen beperkt tot onbestaande is. Dit is zo op praktisch vlak, maar bovendien vergt het veel moed voor een kind om de stap te zetten naar een meldpunt. Dit zou aangemoedigd moeten worden. Belangrijker vinden de respondenten dat kinderen zelf geen stappen hoeven te ondernemen en de omgeving voldoende opmerkzaam is.

Ouders

Kinderen zouden terecht moeten kunnen bij hun ouders. Eerder werd duidelijk dat het niet evident was om thuis melding te maken van de geweld- of misbruiksituatie. Vaak wordt als reden opgegeven dat het toen "een andere tijd" was waarin de zaken minder makkelijk te bespreken waren, onder meer door het aanzien van de daders. Verschillende respondenten geven aan dat ten eerste de relatie met hun ouders op communicatievlak meer open had moeten zijn waardoor het melden ook makkelijker had geweest. Ten tweede zien ze het als taak voor de ouders om aandachtig te zijn voor mogelijke problemen die het kind ondervindt in zijn leven, zodat zij het sneller kunnen bevragen wanneer ze iets opmerken. Ouders kunnen volgens hen ook nauwer betrokken worden bij de werking van de instantie waar hun kind verblijft of schoolloopt om een beter idee te hebben van de dagelijkse omgeving van het kind. De respondenten moeten toegeven dat in deze zaken recent veel verbetering is opgetreden.

Professionelen

Het is volgens de respondenten aan professionelen die in contact komen met kinderen om meer oplettend te zijn voor geweld- en misbruiksituaties. Drie respondenten spreken ook over de

mogelijke rol die bepaalde beroepsgroepen hadden kunnen spelen in de verwerking van hun geweld-ervaring. Eén respondent geeft aan dat ze vlak na de periode van het ervaren geweld met lichamelijke klachten bij een huisarts terecht kwam. Zij vertoonde signalen van geweld waarvan ze vond dat de huisarts deze opgemerkt had moeten hebben. Dit was een geschikt moment geweest voor de arts om het geweld bespreekbaar te maken. De arts bleef volgens de respondent echter in gebreke. Een andere respondent geeft aan dat er een taak weggelegd is voor leerkrachten, maar merkt op dat dit tegenwoordig reeds verbeterd is. Leerkrachten hebben bijna dagelijks uitgebreid contact met de kinderen en kunnen bijgevolg eenvoudig signalen opvangen en de situatie ter sprake brengen. En meer in het algemeen meent een respondent dat een volwassene meer aandacht moet hebben voor problemen bij kinderen die zich opvallend teruggetrokken gedragen.

Een andere respondent geeft aan dat hij toen graag bijstand had gekregen van een professional zoals een therapeut of psychiater, maar dat de hulpverlening niet zo toegankelijk en zeker niet gangbaar was voor kinderen in vergelijking met nu.

> *"Ja, stel u voor als ge naar een kinderpsychiater moest gaan in die tijd, ge waart geflipt."*

1.3.2 Mishandeling voorkomen en stoppen

Alle personen waarbij het kind zijn verhaal kwijt had gekund, hadden eventueel ook actie kunnen ondernemen om het geweld of misbruik aan het licht te brengen of zelfs te doen stoppen. Zoals eerder aangehaald was dit niet steeds de voornaamste verwachting van het kind.

De respondenten zijn van mening dat er meer normen gesteld dienen te worden omtrent de werking van een instelling. Deze normen zouden in dat geval met regelmaat geëvalueerd moeten worden. Het merendeel van de respondenten meent dat vooral de overheid in gebreke is gebleven door de instanties niet naderbij te controleren. Wanneer er sprake is van momenten van controle – zo beschrijven de respondenten – werd immers alles in het werk gesteld om de instantie op zijn paasbest voor te stellen. Kinderen kregen nieuwe beddenlakens, kleren, er werd grondig gekuist, kinderen werd de mond gesnoerd wanneer er vragen gesteld werden …

> *"Maar dan wordt daar grote kuis gehouden he. Dan gaan die pislakens eraf, dan wordt er goed gekuist: dan moeten wij het niet doen he, dan wordt dat door een kuisvrouw gedaan. Dan krijgen we propere of normale kleren aan, …"*

Volgens één respondent moet men ook dan nog op zijn hoede zijn: systemen hebben vaak sneller dan verwacht zelf het controlesysteem onder controle. Daarom dient er naast een controlesysteem werk gemaakt te worden van een open klimaat waar geweld en misbruik veel minder kans kunnen krijgen. Een meer open cultuur zou potentiële daders immers het gevoel kunnen geven dat de kans dat hun daden aan het licht komen, groter is. Opdat misbruik minder kans zou krijgen, moet aan twee voorwaarden voldaan zijn.

Ten eerste moet in een open cultuur de instelling alles in het werk stellen om daadwerkelijk ontvankelijk te zijn voor het melden van problemen.

> *"Het volstaat niet de kinderen een papierke te geven met een telefoonnummer of adres. Ge moet werkelijk zeggen 'voilà, wij zijn een open school, wij willen normale omgangsvormen met iedereen, als er een probleem is, dan kan dat gemeld worden.'"*

Ten tweede moeten de kinderen mondiger en bewuster gemaakt worden zodat ze zelf sneller problemen ter sprake durven brengen.

> *"Het [de oplossing] moet van onderuit komen en daarom vind ik heel de maatschappelijke ontwikkeling sinds de jaren zestig positief. Dat iedereen een beetje meer bewust is van zichzelf en op tafel klopt. Beter dan een officiële controle want organisaties die de macht hebben, het eerste wat die proberen te doen is ook die controle te controleren."*

Het is een taak van zowel opvoeders als ouders om de kinderen beter te informeren over het leven zodat ze zich kunnen weren. Een respondent geeft bijkomend aan dat contact met kinderen buiten de instelling belangrijk is. Hierdoor kan een kind bewust worden van wat gangbare omgangsnormen zijn en hieraan de eigen ervaring toetsen. De respondenten hebben het gevoel dat de kinderen van tegenwoordig het alvast beter doen op dat vlak.

1.4 Besluit

De aard en complexiteit van het misbruik vormden de kern van het eerste thema binnen dit onderzoek. Een goed begrip van de ervaring van slachtoffers draagt bij tot een beleid dat optimaal afgestemd is op mogelijke noden en behoeften van de betrokkenen. Eerst werden de ervaringen van de respondenten weergegeven volgens type mishandeling: fysiek, psychisch, verwaarlozing en seksueel. Verwaarlozing, fysieke en psychische mishandeling gaan zeer vaak samen. Mishandeling kon specifiek gericht zijn op (een) specifieke (groep van) kinderen, of kon ieder kind binnen de instelling treffen. Naast de verschillende types werd de complexiteit van een situatie van mishandeling geschetst aan de hand van een aantal kenmerken en werd er beschreven wat de respondenten aanhaalden als mogelijk nuttig om kinderen in gelijkaardige situaties te helpen.

De slachtoffers getuigen van een verblijf in omgevingen waar een klimaat van geweld heerste: er werd systematisch gebruik gemaakt van fysiek geweld. Naast de aanwezigheid van een gewelddadig klimaat, werden kinderen met regelmaat individueel fysiek gestraft naar aanleiding van bepaalde gebeurtenissen. Kinderen konden in de ogen van de geweldplegers op alle momenten van verzorging, maaltijden en onderwijs fouten maken waarop een fysieke straf volgde. De straffen bestonden voornamelijk uit slaan, stampen, de kinderen letterlijk alle hoeken van de ruimte laten zien, opsluiting en meer creatieve straffen zoals op een liniaal knielen, het hoofd in een emmer ijskoud water houden, met pislakens op het hoofd blijven staan en het eigen braaksel opeten. Eén factor hebben de straffen gemeen: ze worden door de kinderen als onevenredig en als onrechtvaardig beschouwd.

Psychisch geweld komt in alle interviews ter sprake. Kinderen worden in verschillende settings continu door de geweldpleger intimiderend benaderd. Het kind wordt vernederd (al dan niet voor een hele groep kinderen) en er wordt duidelijk gemaakt dat anderen macht over hem of haar hebben. Het gevolg is dat het zelfbeeld van de kinderen daalt tot ze zelfs de eigen identiteit verliezen. Daarenboven werd hen grotendeels het contact met de buitenwereld ontzegd (controleren van briefwisseling, bezoek en telefonisch contact), voornamelijk om het kind te isoleren en de schijn voor de buitenwereld hoog te houden. Wat zeker ook als psychische mishandeling beschouwd kan worden is de confrontatie met buitensporig geweld op andere kinderen. Dit stelde een voorbeeld van wat hen boven het hoofd hing en maakte het kind onzeker en angstig.

De kinderen waren volledig afhankelijk van de volwassenen-begeleiders. De zorg voor het kind vanwege deze volwassenen werd door de respondenten als ondermaats beschreven. De verwaarlozing komt op verschillende domeinen voor: de slachtoffers spreken van gebrek aan kleding en lichaamshygiëne, een gebrek aan of een verkeerde manier van medische verzorging, eenzijdige voeding en een gebrek aan een te verwachten niveau van levenswijsheid en educatie.

Een laatste type van mishandeling waarmee kinderen geconfronteerd werden in een aantal settings is seksuele mishandeling. Uit de interviews komen er feiten naar voor van seksuele toenadering die het kind als onaangenaam ervaart en feiten die verder gaan en waarbij de dader overgaat tot fysieke seksuele handelingen op het kind. Seksuele mishandeling kan met andere woorden verschillende gradaties aannemen.

De context waarbinnen het geweld plaatsvindt maakt dat het niet eenvoudig is voor een kind om hieraan te ontkomen. Het kind is overgeleverd aan de situatie en moet ondergaan, terwijl de volwassene de situatie de baas is en de mishandelingen zonder meer verder kan begaan. Een aantal kinderen uit de interviews kenden een geweldsituatie binnen het gezin, hebben nooit een warm nest gekend met een hechte band met de ouders, of hadden amper tot geen contact met hun ouders. De thuissituatie is vaak gelinkt aan de reden waarom deze kinderen een tijd buitenshuis geplaatst werden, zoals ouders die geen tijd of middelen hadden om hun kinderen op te voeden. De kinderen werden soms naar deze instellingen gezonden met de beste bedoelingen (het gunnen van vakantie, een speciale opleiding laten volgen, …). Respondenten die geen referentiekader of vergelijkingspunten hadden, geven aan dat ze in de eerste plaats vertrouwen hadden in de volwassenen en niet beseften dat ze mishandeld werden. Andere respondenten die wel over een referentiekader beschikten voelden wel aan dat ze mishandeld werden. De kinderen voelden zich angstig, machteloos en de situatie leek uitzichtloos. De overgrote meerderheid trok zich terug in zichzelf, enkele slaagden erin om zich te verzetten en de situatie te overstijgen om te overleven. De situatie ontstond en kon volgens de respondenten blijven bestaan door een combinatie van de frustratie of verlangens van de pleger, de kwetsbaarheid van bepaalde kinderen, de afzondering en controle die uitging van de geweldplegers, het blind vertrouwen van de kinderen, de vanzelfsprekendheid van maatschappelijke en institutionele autoriteit en financiële motieven. De kinderen werden gehinderd om de mishandeling aan het licht te brengen door het gebrek aan een vertrouwenspersoon of een vertrouwenspersoon die het juiste gevolg gaf aan de feiten, een afweging van de kosten en baten en door het beperkt contact met de buitenwereld. De meeste respondenten ondergingen de mishandeling gedurende de gehele voorziene periode van verblijf, slechts enkelen konden vroegtijdig ontkomen. Een aantal respondenten slaagde er in om een volgende periode van geweld te vermijden (bijvoorbeeld een volgend schooljaar of een volgend vakantieverblijf).

De noden die de kinderen toen ervaren hebben zijn voor een groot deel terug te voeren tot de behoefte aan een basisgevoel van veiligheid en vertrouwen. Zulk basisgevoel kan verzekerd worden door middel van een vertrouwenspersoon binnen de instelling, een meldpunt, de ouders of professionals. Allen kunnen een rol spelen. Voor het kind waren het kunnen vertellen van de ervaringen en het vinden van een luisterend oor en bijhorende aandacht vaak al voldoende geweest om de situatie draaglijker te maken. Daarnaast hadden dergelijke vertrouwenspersonen ook actie kunnen ondernemen om een einde te maken aan de situatie of hadden ze deze zelfs kunnen voorkomen. Het stoppen en voorkomen van mishandeling is volgens de slachtoffers ook een taak

voor zowel de overheid als de instelling zelf. Meer systematische controle vanuit de overheid en een meer open klimaat tegen mishandeling binnen de instelling kan mishandeling sneller aan het licht brengen of voorkomen. Waar zeker ook aandacht naar moet gaan is dat kinderen beter geïnformeerd worden over de gevaren van het leven zodat ze zich beter kunnen weren en te kennen kunnen geven wanneer ze zich in een situatie niet goed voelen.

De aard en complexiteit van de situatie concentreerde zich op de ervaringen van de respondenten in hun kindertijd. Jammer genoeg bleven deze ervaringen niet beperkt tot de periode van de kindertijd. De respondenten dragen de ervaringen en de gevolgen hiervan mee doorheen de volledige levensloop. Hierop gaat het tweede thema verder in.

Thema 2. Gevolgen van historisch misbruik

2.1 Omgaan met de ervaring doorheen de levensloop

In de periode vlak na de mishandeling hebben de meeste respondenten de ervaring opzij kunnen zetten. Ze studeerden, zochten werk, deden militaire dienst, startten een zaak op, reisden, ontmoetten partners, creëerden een netwerk van vrienden, kregen kinderen, bouwden een thuis op, …. De slachtoffers menen dat ze in de periode na de mishandeling voldoende afleiding hadden door een grote levenslust. Nadien valt er bij de meeste respondenten een terugval op te merken: "*als je ouder wordt, begin je je te bezinnen over je leven*". Een viertal respondenten getuigt dat de ervaring terugkomt met het ouder worden. Een zevental respondenten geeft aan dat ze vaker geconfronteerd worden met de ervaring uit het verleden wanneer ze een tegenslag ervaren, zoals een breuk met de partner, tegenslag die de eigen kinderen meemaken, een ongeval, of wanneer ze een belangrijk keerpunt in hun leven doormaken zoals het krijgen van een kind. Maar ook dagelijkse details roepen de herinnering op door middel van associaties, zoals het zien van tralies in een asiel, een film, een bezoek aan een klooster, foto's enzovoort.

> *"Dan wakkert dat terug aan, dat is een waakvlammetje dat blijft branden en in één keer schiet dat in gang, gelijk een kachel he. Ja dan denkt ge daaraan."*

Een respondent vreesde dat haar levensverhaal zou vervagen en wou dit neerschrijven; sindsdien kwamen de ervaringen sterker naar boven. Vier respondenten geven aan dat de herinneringen weer opkomen wanneer ze een verwant nieuwsbericht vernemen. Enerzijds zet dit hen meer aan tot denken, anderzijds doet dit hen erover spreken omdat ze ervaren dat ze niet het enige slachtoffer waren. Eén respondent vertelt dat ze zich op zo'n momenten altijd afvraagt of ze er nog iets aan zou kunnen doen.

De respondenten geven aan dat ze heel wat hebben verwerkt door zelf opleidingen en cursussen te volgen, met de hulp van dokters, psychologen en psychiaters, aan de hand van meditatie en zelfverdieping. Twee respondenten gingen na bij medelotgenoten of datgene wat in hun herinnering gegrift stond, wel degelijk de waarheid was. Anderen beschrijven hoe ze heil zochten in alcohol en verzeild geraakten in depressies. Verschillende respondenten halen aan dat de ontmoeting en steun van hun partner een positieve rol gespeeld hebben in de verwerking van de ervaring en het opnieuw opnemen van het dagelijks leven. Indien ze de mogelijkheid zagen, zochten ze steun bij hun naaste omgeving of officiële instanties. Dit meedelen aan anderen is niet eenvoudig; zo beschrijven meerdere respondenten een negatieve ervaring met officiële instanties of personen waartegen ze hun verhaal deden. Een respondent heeft eenmalig zijn verhaal gedaan bij een therapeut, maar deze reageerde niet positief. De man hield er geen goed gevoel aan over.

> *"Ja ik heb dat één keer geprobeerd en ik ben daar niet goed bij geworden. Die therapeut loopt met je intiemste gedachte te koop die je hebt toevertrouwd. Dan heb ik gezegd 'Schluss, ik houd alles voor mij tot in het crematorium'."*

Een andere respondent heeft de praktijken aangekaart bij justitie en daar kreeg ze het antwoord dat ze blij mocht zijn dat ze haar verzorgd hebben en de kans gekregen heeft om naar school te gaan. De procureur des Konings meende dat ze dankbaar mocht zijn dat ze haar niet bij haar ouders hadden laten opgroeien. In dat geval had ze er zogezegd nog slechter voor gestaan. De respondent kan in dit antwoord geen troost vinden om wat haar al die jaren is aangedaan. Daarenboven heeft ze onder

andere hierdoor het gevoel ontwikkeld dat ze nergens terecht kan. Het feit dat ze vroeger nooit geloofd werd binnen de instelling en tegenspraak afgestraft werd, versterkt dit gevoel.

> *"Ten eerste omdat je de weg niet weet, ten tweede omdat je toch niet geloofd wordt en ten derde omdat je denkt dat het geen zin meer heeft. Je wordt afgescheept. Ik hoor soms op de televisie van 'het is verjaard', dat is makkelijk hé? Verjaard hé! 'smerige honden' denk ik dan in mezelf."*

Nog een andere respondent heeft ooit na het lezen van getuigenissen in de krant haar persoonlijk verhaal aan de redactie van de krant toegestuurd. Zij kreeg te horen dat ze reeds over voldoende getuigenissen beschikten en met haar verhaal niet bepaald iets van plan waren. Dit kwam voor haar zeer koud over gezien haar beslissing om zich eindelijk kwetsbaar op te stellen en haar verhaal te doen.

Uiteraard hebben de respondenten ook positieve reacties ontvangen. Het contact met de hulplijn 1712 vermelden een aantal respondenten als een positieve ervaring. Ze geven aan op dat moment zeer begripvol en uitvoerig beluisterd te zijn geweest. Bovendien hebben 1712-medewerkers zich aan hun woord gehouden dat ze hen zouden contacteren wanneer hun verhaal nog van pas zou komen. Wat de interviews betreft, drukten de respondenten hun tevredenheid uit met het vinden van een luisterend oor, waardoor ze op een diepgaande manier hun verhaal konden brengen. Ze gaven vaak aan opgelucht te zijn na het interview. Ook het feit dat er iets met hun verhaal gedaan wordt, bleek een positieve betekenis te hebben. Zo geeft een respondent tevens aan zeer blij te zijn geweest met de publieke excuses van het Vlaams Parlement in navolging van het verhaal dat ze aan de hulplijn 1712 meedeelde.

Het verhaal vertellen aan de naaste omgeving is niet eenvoudig. Ook daar kunnen de respondenten geconfronteerd worden met reacties die hen niet verder helpen in hun verwerking. Velen spreken van reacties van ongeloof en reacties die hen aansporen om het verleden te vergeten en naar de toekomst te kijken. De angst voor ongeloof doet verschillende slachtoffers zwijgen. Wanneer er daadwerkelijk reacties van ongeloof uitgesproken worden doet dit de slachtoffers die reeds lang zwijgen opnieuw voor een hele periode dichtslaan. Er is een tweetal respondenten die aangeeft dat ze zich beter zouden voelen met concrete bewijzen dat de zaken gebeurd zijn, dat zou het makkelijker maken om hun verhaal naar buiten te brengen. Een respondent vertelt dat hij niet echt ingaat op de details van zijn verleden gezien hij nog steeds in de gesloten gemeenschap van toen leeft; hij wil geen wraakgevoelens opwekken bij zijn familie tegenover gekende personen in de buurt. Een respondent vertelt dat ze haar verhaal kwijt wou aan haar moeder en hierbij enkel de reactie kreeg dat haar verhaal niets was in vergelijking met wat de moeder vroeger aangedaan was. Een andere respondent zegt jaren te hebben gezwegen en het uiteindelijk - met de krop in de keel - verteld te hebben aan haar man en kinderen. Dit nam de innerlijke spanning weg en luchtte enorm op. Twee andere respondenten hebben het seksueel misbruik tegen hun partner verzwegen omdat ze angst hadden dat de partner hierdoor afgeschrikt zou worden of het idee zou krijgen dat ze hier nadelen van zou ondervinden. Eén van hen heeft het tegen een latere nieuwe vriendin wel kunnen zeggen en dit voelt veel beter aan; hij kan er over praten en meer hoeft dat voor hem niet te zijn. Een andere respondent heeft lange tijd gezwegen omdat hij niet van de meerwaarde om het te vertellen overtuigd was: het gebeurde zal daardoor niet veranderen. Nu de verhalen naar boven komen via de media zijn er wel een aantal mensen die aangeven uiteindelijk makkelijker hun verhaal te doen tegen mensen in hun naaste omgeving.

Wanneer er geïnformeerd wordt bij de slachtoffers wat hen het meeste kracht heeft gegeven om met de ervaring om te gaan, of om hun leven weer op te nemen, kunnen vele antwoorden herleid worden naar het bekomen van geborgenheid bij een naaste. Ongeveer de helft van de respondenten vernoemt zijn partner waarbij ze terecht konden voor een veilig gevoel en die hen de kracht gaf om de ervaring minder centraal te stellen in hun leven. Andere personen die vernoemd worden zijn grootouders, nonkels, tantes, een huisarts en vrienden die er waren op het ogenblik dat ze er nood aan hadden.

> *"Maar eigenlijk heb je toch wel in het leven mensen nodig die je continu een beetje van op afstand volgen die waar nodig kunnen tussenkomen. Als je die niet hebt, ben je helemaal overgelaten aan de grillen en alle risico's van dien."*

De respondent van bovenstaand citaat vergelijkt zijn situatie met die van een vriend die niemand had en uiteindelijk uit het leven is gestapt. De personen hoeven niet aanwezig te zijn om naar het verhaal te luisteren, maar vooral een duwtje in de rug te geven en de slachtoffers te ondersteunen in hun proces om de eigen kracht aan te spreken. Enkele respondenten vernoemen ook een innerlijke verdieping als hulp door cursussen en reflectie. Er is een hele portie doorzettingsvermogen en geluk nodig om er enigszins in te slagen het gebeuren een plek in het leven te geven, maar verdwijnen zal de herinnering nooit.

2.2 Concrete gevolgen op verschillende levensdomeinen

Een kind kan verschillende min of meer afzonderlijke trauma's meemaken en het is niet eenvoudig voor de respondenten om de gevolgen exclusief te linken aan de ervaringen die ze hebben doorstaan. Zo halen verschillende respondenten aan dat ze ook thuis mishandeld werden of een tekort aan affectie ervoeren en dat dit zeker een bijkomende invloed heeft gehad op hun verdere leven. Sommigen hebben lang niet het besef gehad dat zaken waarmee ze in hun leven geconfronteerd werden, een gevolg waren van wat ze vroeger meegemaakt hadden. Dit inzicht komt pas boven wanneer ze met anderen in gesprek gaan, waaronder hulpverlenende actoren, familie, vrienden of kennissen. Dit inzicht komt ook met de leeftijd: naarmate ze ouder worden (en eventueel meer lezen over de problematiek), wordt meer de link gelegd tussen de ervaring van mishandeling en ontwikkelingen in hun levensloop. De meeste respondenten verklaren dan ook dat hun leven er op enkele vlakken anders uitgezien zou kunnen hebben, hadden ze die ervaring van mishandeling niet opgedaan. Sommigen hebben bij enkele verbanden in hun leven nog niet stilgestaan en komen tijdens het interview zelf tot nieuwe inzichten. Anderen menen dat bepaalde karaktertrekken of angsten ook aanwezig geweest zouden zijn zonder de ervaring, maar dat deze misschien minder problematisch geëvolueerd zouden zijn.

> *"In alles dat misloopt krijgt ge een nieuwe klap en dan zeg je 'nu ga ik echt zitten en denken, ja, hoe kan dat nu?'. En dan spoel ik de film terug. Ja, het kan niet anders want was dat niet gebeurd, dan had ik dit nu niet aan de hand want dan was ik, dan had ik meer van me afgebeten, of had ik het begrepen, of al voorzien, of doorzien."*

De impact van de feiten en het rechtlijnig verband met de gevolgen zijn met andere woorden niet eenduidig te bepalen aan de hand van de interviews. Hiervoor is meer diepgaandere analyse nodig, die buiten de mogelijkheden van dit onderzoek valt. Wel kan er ingegaan worden op de levensdomeinen die de respondenten vernoemen en waarvan zij het gevoel hebben dat de mishandeling invloed heeft gehad op de ontwikkeling ervan.

2.2.1 Psychologisch vlak

De gevolgen voor de slachtoffers op psychologisch gebied komen doorheen hun verhaal minder uitdrukkelijk naar voor dan die op de andere domeinen. Dit levensdomein is nochtans het enige waarin voor iedere respondent gevolgen op te merken zijn.

Vier respondenten merken op dat ze zich heel hun leven onveilig gevoeld hebben. Dit wijten ze aan het feit dat ze vroeger altijd op hun hoede moesten zijn en het gevaar uit iedere hoek kon komen. Een respondent vermeldt dat dit voornamelijk angst betreft voor specifiek soorten van verzorging, terwijl dit zich bij de anderen vertaald heeft naar diverse aspecten in het leven waardoor de wereld in zijn geheel een gevaarlijke plek werd.

> *"Mijn radar staat nooit stil. De wereld is een gevaarlijke plek voor mij, ik moet continu op mijn hoede zijn. Dat vergt veel energie."*

Een respondent merkt op dat ze hierdoor heel wat gemist heeft in haar leven. Daaraan gekoppeld wordt er door twee respondenten aangegeven dat ze vaak last hadden van angstaanvallen (bijvoorbeeld in vergaderingen, kleine ruimtes, tegenover nonnen, …) en hier actief aan hebben moeten werken om deze onder controle te krijgen. Zeven respondenten geven toe dat ze er een laag zelfbeeld aan overgehouden hebben; dit zou eventueel anders ook aanwezig kunnen geweest zijn, maar is alleszins versterkt door de ervaring van intense vernedering. Een respondent wijt dit laag zelfbeeld ook aan de lichamelijke littekens die zij overhield aan de fysieke mishandeling; ze heeft volgens haar nooit de kans gehad om een mooi meisje te zijn. Ongeveer de helft van deze respondenten die aangeven een laag zelfbeeld te hebben zegt hierrond een pantser te hebben opgebouwd naar de buitenwereld toe. Verschillende collega's en vrienden zouden zeggen dat ze zelfzeker zijn, maar intern weten ze dat dit niet zo is en dat het uitermate veel moeite kost om deze schijn hoog te houden. Een respondent doet geen melding van een laag zelfbeeld, maar geeft wel aan zich snel miskend te voelen. Dit zou volgens hem een gevolg kunnen zijn van het feit dat hij vroeger steeds gediscrimineerd werd ten opzichte van de leerlingen van goede afkomst. Daarenboven geeft hij ook aan zijn fouten moeilijk te kunnen relativeren, terwijl hij de goede zaken die hij doet amper opmerkt; ook dit lijkt een gevolg te zijn van het regime waarbinnen hij opgroeide.

Twee respondenten geven aan wroeging te hebben omdat ze door hun beperkingen niet meer kunnen meedraaien in de maatschappij en evenmin kunnen werken. Ze kunnen tegen hun wil psychisch gezien geen job meer aan, maar hopen dat de samenleving hen niet als profiteurs aanziet.

Een aantal respondenten doet melding van situaties waarbinnen ze zich plots weer het kind van vroeger voelen en hier ook naar reageren; dit maakt dat ze in het huidige leven onvoldoende weerbaar zijn tegen bepaalde situaties. Zo doet een respondent het verhaal dat ze seksueel benaderd werd door een arts en ze hierdoor bevriest en niets kan ondernemen tegen de situatie.

> *"Ik kan niets doen, ik verstijf helemaal en wordt terug dat kindje."*

Een andere respondent verklaart dat ze steeds geneigd is te gehoorzamen als iemand haar commandeert, tegenspraak is voor haar geen optie op dat moment. Nog een andere respondent meent dat mensen voelen dat ze macht over haar kunnen hebben omdat ze angst heeft en niet gepast kan reageren. Hieraan heeft ze intussen wel met succes bewust gewerkt. Twee respondenten geven expliciet aan dat ze moeite hebben met autoriteit en deze zullen ontvluchten. Beiden leggen

uit dat het gaat om een autoriteit die niet natuurlijk ontstaan is: iemand die autoriteit claimt en/of deze niet verdient. Met iemand die van nature gezag heeft, kunnen ze wel om.

Drie respondenten geven aan dat ze zoekende zijn naar een functie in de maatschappij ter compensatie van het gevoel als kind niets waard geweest te zijn.

> *"Ik ga bij de oudjes binnen, ik help ze en die fleuren op! Dat is ook weer een stuk voor erkenning, maar ik geniet er dan van, ik kan iemand blij maken, ik heb een functie. Ik heb hier een doel, een nut. En dat kan toch alleen maar mooi zijn."*

Ze willen ergens gewaardeerd worden, maar doen hier soms zo hard hun best voor dat ze vatbaar worden voor misbruik. Een respondent geeft aan niet door te hebben wanneer de grens overschreden wordt dat ze van haar proberen te profiteren omdat ze zo hard haar best doet. Ze wil graag gezien worden en mensen blij maken en is hier vaak heel bewust mee bezig, maar beseft ook dat er steeds een keerzijde op de loer ligt. Ze is het bovendien altijd gewend geweest om te gehoorzamen, wat haar extra kwetsbaar maakt. Nog een andere respondent geeft aan een soort van empathie te hebben ontwikkeld voor mensen die het moeilijk hebben gezien hijzelf vroeger de meerwaarde hiervan heeft beleefd en geholpen werd. Ook hij geeft aan dat hij hierdoor goedgelovig kan zijn en vatbaar is voor misbruik.

Vele respondenten geven aan zich vaak nog vragen te stellen over het hoe en waarom dat hen vroeger overkomen is en op welke manier hun leven er anders uitgezien zou hebben was het niet gebeurd. Enkele respondenten getuigen zelfs nog vaak wakker te liggen 's nachts en te piekeren, anderen beschrijven hoe ze het soms uithuilen als ze alleen zijn. Andere respondenten piekeren nog over het lot van medeleerlingen of –residenten: kinderen waar ze vaak nauw mee samengeleefd hebben verdwijnen plots zonder dat ze ooit geweten hebben wat er van hen geworden is. Het is niet onlogisch dat ze hiervoor het ergste vrezen. Een andere respondent vertelt nog vaak aan de andere kinderen te denken en op welke manier zij het leven verder beleefd hebben. Ze geeft aan dat reeds drie van haar medestudenten gestorven zijn en stelt zich de vraag of dit niet ten gevolge van de impact van de gebeurtenissen is.

Een respondent geeft aan zich altijd alleen te voelen in haar verdriet, ook al heeft ze een gezin. De leegte die de ervaring achterlaat kan volgens haar nooit ingevuld worden. Een andere respondent geeft aan zich nooit verbonden te kunnen voelen en voelt zich eveneens alleen, ze mist een basis en vertrouwen in de mensen. Verschillende respondenten geven aan heel wat psychologische hulpverlening te hebben opgezocht om om te gaan met de ervaring, maar ook met de gevolgen hiervan. Een respondent die seksueel misbruikt is geweest getuigt een periode van zijn leven gezocht te hebben naar seksueel contact met mannen zonder emotionele waarde, en is ervan overtuigd dat dit een gevolg zou kunnen zijn van de ervaring van vroeger. Hij voelde zich immers absoluut niet goed bij de contacten en is overtuigd hetero.

Tot slot bekent een respondent dat ze het leven met de gevolgen van de toenmalige mishandeling veel te zwaar vindt en niet aankan. Er zijn momenten waarop zij wenst dat het leven zou kunnen stoppen.

2.2.2 Lichamelijk vlak

Emotioneel hebben de respondenten vaak al een hele weg afgelegd, maar op de lichamelijke gevolgen hebben de respondenten vaak geen vat. Daarenboven is het verband tussen lichamelijke

klachten en de ervaring van mishandeling helemaal niet duidelijk. Een respondent meent zich te herinneren dat ze altijd ziek was en dat dit een uiting was van haar gekwetste binnenkant. Deze respondent heeft een hele reeks van klachten en ziekten doorgemaakt en ziet nog iedere dag lichamelijk af. Ze meent dat mensen die gelukkig zijn, minder snel ziek worden.

> "*Die osteopaat zei, je moet mij niets vertellen zei hij, dat briefje van uw huisdokter is niet overdreven. Hij zei als ik over uw rug ga dat is een boek."*

Een andere respondent geeft aan reeds heel haar leven met periodes last te hebben van eczema en astma; volgens experten zou dit in verband kunnen staan met emotionele problemen.

Andere respondenten beschrijven de volgende lichamelijke gevolgen na de mishandeling. Kort na de feiten vertoonde een respondent gedurende een jaar buikklachten. Nog een respondent vertoonde tekenen van ondervoeding door een gebrek aan eetlust. Een andere respondent heeft heel haar leven nierproblemen door een tekort aan vocht gedurende haar kindertijd. Deze respondent getuigt ook heel haar leven gehoor (en oriëntatie)-problemen te hebben gehad door een overvloedig gebruik van zeep in haar oor. Hierdoor kreeg ze TBC en werd een deel van de beentjes in haar oor aangetast. Eén respondent vermeldt een afhankelijkheid van alcohol om de confrontatie met de ervaring te vermijden. Twee respondenten spreken van een gebrek aan slaap omdat ze reeds heel hun leven 's nachts wakker worden, piekeren en intens dromen. Tot slot is er een respondent die over heel haar lichaam fysieke littekens vertoont wegens de fysieke mishandeling in de kinderjaren.

2.2.3 Professioneel vlak

Twee respondenten vertellen dat ze hun professionele activiteiten hebben moeten afbouwen en moesten terugvallen op de sociale zekerheid omdat ze de stressvolle omgeving niet meer aan konden.

Een andere respondent geeft aan dat net in professionele omgevingen mensen rondlopen die gemakkelijk macht kunnen krijgen over slachtoffers. Ook hier zouden de daders aanvoelen wie een eenvoudig slachtoffer is. Binnen een werksituatie kan men moeilijk ontkomen aan iemand die de bovenhand neemt en dit kan uitdraaien op zeer onaangename situaties voor het slachtoffer op de werkvloer. Een tweede respondent die meent dat daders hun slachtoffers ook op de werkvloer vinden geeft aan gepest te zijn geweest en daardoor van werk is moeten veranderen.

Drie respondenten geven aan dat hun beroepskeuze het gevolg kan zijn van wat ze vroeger meegemaakt hebben. Eén van de respondenten kwam tot het inzicht dat ze misschien wel verpleegster geworden was als reactie op vroeger. Iemand die het leed bij haar wat kon verzachten heeft ze immers altijd gemist. Deze respondent vertelt ook dat ze altijd kleuterleidster wou worden, maar dat ze deze keuze niet maakte omdat ze dan te nauw moest samenwerken met nonnen. Die ondergeschiktheid had ze niet aangekund. Een andere respondent vermeldt op een jaar tijd op zeven verschillende arbeidsplaatsen te hebben gestaan omdat hij steeds autoriteit ontvluchtte. Uiteindelijk besliste hij om zelfstandige te worden om niet onder iemands dwang terecht te komen. Hij meent dat het feit dat hij vroeger een afkeer tegen autoriteit opgebouwd heeft, bijgedragen heeft tot de beslissing om niet in loonverband te werken maar een eigen zaak op te starten. Een derde respondent ging bij de vakbond en ging tot het uiterste om onrechtvaardigheid tegen te gaan.

Ook andere respondenten hebben dit sterk rechtvaardigheidsgevoel. Een respondent meldt dat hij in tegenstelling tot zijn collega's ingegaan is tegen feiten die hij in zijn professionele omgeving ervoer

als corrupt. Hij kaartte de feiten aan, maar dit kwam hem niet ten goede: de collega's keerde zich tegen hem. De respondent meent dat hij een soort van rechtvaardigheidsgevoel opgebouwd heeft door de mishandeling vroeger en daarenboven te weinig voorbereid was op het leven en de mogelijke gevaren: iemand die wel meer op de hoogte was van het functioneren van de maatschappij had misschien de massa stilzwijgend gevolgd.

> *"Die kijken alleen maar naar hun eigen wedde en hun eigen voordelen en allee laat de boel maar draaien. Die willen hun daar niet aan verbranden. Die willen voor de gemakkelijkste weg kiezen. En zo is dat met veel in de samenleving, heel veel."*

Een andere respondent geeft aan ervaring te hebben in diezelfde richting en zich verzet te hebben tegen zaken die volgens hem niet door de beugel konden. Hierdoor heeft hij zich naar eigen zeggen in de problemen gewerkt en vastgezet.

Een respondent beschrijft hoe ze zelf als leerkracht bewust nooit een kind pijn heeft willen doen en ieder kind respectvol zichzelf heeft laten zijn.

> *"Het is een musje, ja goed, je kan dat niet laten zingen als een nachtegaal, maar je kan het wel leren sjierpen."*

Ook een andere leerkracht geeft aan dat hij gegroeid is naar het meer inleven in het kind en zijn problemen: "*Lesgeven is zo veel meer dan lesgeven*".

2.2.4 Opvoedkundig

Twee respondenten geven aan dat de opvoeding van hun kinderen de voornaamste oorzaak was om aan zichzelf te werken omdat ze de opvoeding anders niet goed zagen komen. Ze hadden zelf geen warme opvoeding gekend en wisten dus niet hoe dit aan te pakken. Een respondent gaf aan dat ze er niet in slaagde structuur en regels op te leggen aan haar kinderen en er voor hen niet kon zijn als ze het nodig hadden, daar ze worstelde met haar eigen problemen. Ze meent dat ze haar kinderen veel tekort gedaan heeft. Twee respondenten geven aan hun kinderen nooit geknuffeld te hebben. Eén respondent geeft aan dat ze niet wou dat iemand zou denken dat er geknuffeld werd met de verkeerde bedoelingen, een andere respondent geeft aan dat hij voornamelijk niet meer kon knuffelen op het moment dat zijn zoon op de leeftijd kwam dat hijzelf misbruikt werd. Bij zijn dochters lukte dit wel. Beide respondenten zijn ervan overtuigd dat de eigen kinderen dit gemist hebben en een bepaalde geborgenheid en liefde niet hebben meegekregen.

Vier respondenten deden hun best om te voorkomen dat hun kinderen hetzelfde zouden meemaken. Een respondent wou absoluut niet dat haar kinderen op internaat gingen. Ze behoedde haar kinderen voor de gevaren van de maatschappij als ze niet zelfzeker overkomen. Ze observeerde haar kinderen nauwlettend in hun doen en laten. Als keerzijde van de medaille vreest ze door een overbescherming misschien haar angst op de kinderen over te dragen. Een tweede respondent geeft aan pas onlangs te hebben ontdekt dat zijn zoon ook afgezien heeft op school; moest hij dat toen geweten hebben, zou hij zeker ingegrepen hebben. Hij geeft aan nu zeer nauwlettend de kleinkinderen op te volgen en hen uit te vragen over hoe het met hen gaat opdat zij nooit hetzelfde zullen moeten ondergaan. Een derde respondent geeft aan de verhoudingen in de maatschappij zoals hij die ervaren heeft over te brengen aan zijn kinderen zodat ze er zich ten volle bewust van zouden zijn en hier niet het slachtoffer van zouden worden. Een laatste respondent moet toegeven

dat hij er zelfs bewust voor gekozen heeft om geen kinderen op de wereld te zetten uit angst dat hen aangedaan zou kunnen worden wat ze hem aangedaan hebben.

Twee respondenten geven aan dat ze hun kinderen zeer vrij gelaten hebben, in reactie op de mishandeling vroeger, maar bij één respondent ook in reactie op de manier waarop zij vroeger zeer kort gehouden werd door haar moeder. Haar eigen kinderen heeft ze steeds vrij gelaten in hun keuzes, alhoewel ze tegelijkertijd zeer goed observeerde of haar kinderen niet hetzelfde onrecht aangedaan werd op school. Ooit stapte ze naar de directrice omdat ze hoorde dat er geweld gepleegd werd op kinderen. Achteraf had ze angst dat haar kinderen wegens deze melding iets aangedaan zou worden.

2.2.5 Relationeel vlak

De zoektocht naar een partner verloopt volgens een respondent moeizaam; je gaat alerter op zoek naar iemand die je nooit iets kwaad zal willen doen en zelfs kan beschermen indien nodig. Je zal je volgens de respondent meer wapenen tegen geweldsituaties in de keuze van partner. Een respondent geeft aan wel enkele relaties te hebben gehad, maar gezien ze in het algemeen moeite heeft om mannen te vertrouwen is het haar nooit echt gelukt om zich voor langere tijd goed te voelen bij iemand.

> *"Als je zo getraumatiseerd bent, als je geen vertrouwen hebt, als je continu alert moet zijn, als je heel de tijd met uw overleven bezig bent, dan kan je niet samenwonen."*

Er zijn topics waarbij mensen die geen mishandeling meemaakten, niet stil staan. Een respondent verraste haar man waarschijnlijk met de vraag om nooit aan haar kinderen te komen. Een andere respondent zegt dat haar man eerder lachend tegen haar dochter had gezegd ze op internaat te sturen waarop de vrouw de reactie gaf dat als hij dat zou doen, ze hem zou verlaten.

Door onwetendheid was het eerste seksueel contact voor een respondent een onaangename ervaring; ze vond het onkuis. Nu nog geeft ze aan dat ze het niet kan verdragen dat iemand haar zou aanraken, daarvoor heeft ze onvoldoende vertrouwen in de mensen.

De relatie van een respondent met een vrouw is na enkele jaren geëindigd omdat de respondent vroeger seksueel mishandeld is geweest en waarschijnlijk ten gevolge daarvan contact zocht met mannen. Het werd voor hem een betrachting om zelf een man te kunnen uitkiezen in plaats van uitgekozen te worden. Zoals eerder aangegeven zocht hij hiermee geen liefdesrelatie, maar was het eerder om het seksuele contact te doen en de kick om grenzen te verleggen. Achteraf voelde hij zich enorm vies en schuldig over zijn daden. Een andere respondent geeft aan altijd gespannen te zijn geweest tijdens seksueel contact waardoor dit niet echt vlot verliep. Een volgende respondent vertelt dat haar man zeer geduldig is geweest op seksueel vlak en dat dat haar wel geholpen heeft om hierin te groeien om op eenzelfde niveau te komen.

2.2.6 Sociale omgang

Het vertrouwen in de mensen en de maatschappelijke verhoudingen is voor veel respondenten zoek. Ze moeten steeds op hun hoede zijn en als ze vertrouwen geven, worden ze vaak misbruikt. Een aantal respondenten lijkt niet gewapend tegen de gevaren die sociale omgang met zich mee kan brengen. Eén respondent geeft aan voornamelijk mannen niet in vertrouwen te kunnen nemen.

Dit wantrouwen kost energie: de respondenten moeten steeds nagaan of de mensen het wel degelijk menen hoe ze zich voordoen. Onder dit deel kan ook de gedachte van verschillende respondenten geplaatst worden dat ze vatbaarder zijn voor personen die macht over hen willen hebben in verschillende situaties (seksueel, professioneel, …). De angst hier steeds weer slachtoffer van te worden bemoeilijkt een vlotte sociale omgang.

Er is een leerkracht tussen de respondenten die aangeeft dat leerlingen vaak "rond de nek willen komen hangen". De sociale omgang van de kinderen met hem moet afstandelijker: hij probeert ze op afstand te houden omdat hij zich er niet comfortabel bij voelt.

De respondent die mocht ervaren dat de betere sociale klasse altijd naar voor geschoven werd, wordt beperkt in zijn sociale contacten: tegen die personen zal hij nu nog steeds liever niets zeggen, ook al wonen ze allen vrij dicht in de buurt.

Tot slot is er een respondent die zich altijd uitgesloten heeft gevoeld omdat ze littekens had: "*waar ik ook kwam, ik werd altijd uitgesloten. 'Wat heb jij? ... eikes!'*"

2.2.7 Studievlak

De studieresultaten van de respondenten gingen om drie redenen achteruit. De volwassenen straften de kinderen ten eerste tijdens de leermomenten zelf waardoor ze zich niet meer konden concentreren op de leerstof (bijvoorbeeld fysiek geweld bij het maken van oefeningen op het bord). Ten tweede werd belangrijke tijd die beter gespendeerd had kunnen worden aan studie ingenomen door straffen of seksueel misbruik (bijvoorbeeld tijdens de bijlessen of uren die gespendeerd werden aan het schrijven en herschrijven van straf). Ten derde keerden vele respondenten in zichzelf als overlevingsmechanisme waardoor het studeren geen aandachtspunt meer was en de resultaten bijgevolg achteruit gingen.

Het gevolg was dat er een achterstand opgelopen was die de leerling zonder hulp in de verdere schoolloopbaan niet meer kon inhalen, dat de leerling van school en richting moest veranderen, de leerling geen interesse meer had in studeren en de school vroeger verliet en dat de leerling geen studiekeuze heeft kunnen maken die aansloot bij de eigenlijke capaciteiten. Slechts één respondent zegt voldoende intelligent en gemotiveerd te zijn geweest om de achterstand meer dan voldoende weer in te halen. Een aantal andere respondenten zegt achteraf nog heel wat cursussen en opleidingen te hebben gevolgd in een bepaald interessegebied en zo toch nog trots te kunnen zijn op verwezenlijkingen op studievlak.

2.2.8 Praktisch vlak

Een domein dat misschien minder voor de hand ligt, maar uit de interviews zeker naar voor komt zijn gevolgen met betrekking tot het praktisch functioneren. Dit zijn gevolgen waarmee de respondent in het dagdagelijks leven bewust of minder bewust geconfronteerd wordt en in zijn functioneren belemmerd wordt. Dit zijn voornamelijk losse feiten die doorheen de interviews aangehaald worden door de respondenten. Ze worden hieronder opgesomd:

- De post is voor een respondent onbetrouwbaar: vroeger werd haar post ook niet afgeleverd, er is geen zekerheid dat niemand dit onderweg zal tegenhouden. Ze zal dus nooit met een gerust hart een brief versturen.

- Een andere respondent geeft aan dat ze niet meer kan rekenen en volledig dichtslaat wanneer er iemand bij haar komt staan. Zij werd vroeger onder andere tijdens het rekenen aan het bord mishandeld.
- Twee respondenten voelen zich niet comfortabel als ze naar een arts of verzorgende instantie moeten en zijn daar ter plaatse zeer alert voor mogelijke mishandeling.
- Een aantal respondenten geeft aan bepaalde etenswaren nooit meer te eten wegens slechte ervaringen binnen de instellingen: gelei, eieren, bloemkool, pap, …
- Een respondent vertelt het moeilijk te hebben om samen met iemand in een kamer te slapen omdat ze niet gerust is dat ze dan volledig veilig is. Het lukt haar wel met mensen die haar zeer na aan het hart liggen.
- Een andere respondent heeft het gevoel dat ze alles continu moet kunnen bewijzen om geloofd te worden en verzamelt van alles bewijzen.
- Twee respondenten zijn geremd als ze naar een vergadering moeten en voelen zich daar zeer oncomfortabel bij. Eén respondent vindt dit onaangenaam wegens de machtsposities die daar overduidelijk aanwezig zijn, de andere kan niet tegen de schoolse sfeer van uitleg geven en luisteren.
- Een respondent geeft aan uitermate hygiënisch te zijn en zich verschillende keren per dag te wassen als gevolg van de verwijten in haar kindertijd dat ze niet goed rook en vuil was. Deze respondent zal ook nooit op haar nagels bijten met de zware kleermakersschaar in gedachte.
- Verschillende respondenten geven aan een afkeer te hebben gekregen van religieuze personen als priesters en nonnen en zullen deze dan ook vermijden, alsook de gebouwen waarin deze gehuisvest zijn of werken, zoals kloosters en kerken.
- Een respondent geeft toe reeds een wilsbeschikking klaar te hebben liggen zodat ze nooit in een ouderlingentehuis terecht zal komen waar ze de mogelijkheid hebben om haar opnieuw te mishandelen. Ze meent dat niet enkel kinderen, maar ook de ouderen en gehandicapten makkelijke slachtoffers zijn om te mishandelen.
- Hier kan ook melding worden gemaakt van de personen, plaatsen, voorwerpen, beelden waarmee de respondenten associaties maken met vroeger en waarop ze plots emotioneel kunnen reageren en verstijfd geraken.

2.2.9 Maatschappelijk inzicht

Een belangrijk inzicht dat de respondenten verworven hebben door de ervaring is dat mishandeling van kinderen en andere zwakke groepen *bestaat*. Ze hebben het zelf van dichtbij meegemaakt en zijn er bijgevolg veel alerter voor dan de doorsnee burger. Een onderwijzeres vertelt hoe ze ooit signalen van verwaarlozing opving bij een leerling waar ze les aan gaf. Een tweede respondent zegt te beseffen dat als ze iets gaat aanklagen op de school van haar kinderen, ze extra alert moet zijn voor de mogelijkheid dat haar kinderen het achteraf moeten vergelden. Een derde respondent zegt niet te verschieten van alle nieuwsberichten van historische kindermishandeling, het is nu eenmaal een deel van de werkelijkheid. Een volgende respondent geeft het inzicht mee dat de gevolgen van kindermishandeling maken dat er heel wat "criminelen" ontstaan, maar dat de overheid nog niet zo ver is om dat in te zien.

> *"Onlangs heb ik gehoord dat er een heel hoog percentage van criminelen uit instellingen komen, 'wat wil je?' zeg ik dan (klapt in de handen) 'jullie hebben ze zo gemaakt! Jullie zijn de verantwoordelijke'."*

Tot slot hebben verschillende respondenten geleerd hoe het er in de wereld echt aan toegaat en menen ze minder goedgelovig te zijn dan de doorsnee persoon omdat zij er hardhandig mee in contact zijn gekomen. Veel mensen en instanties hebben volgens de respondenten twee gezichten. Er kunnen heel wat mooie woorden en principes naar voor geschoven worden, maar achter die façade kan er heel wat schuilgaan.

2.3 Besluit

In het thema dat de impact behandelt die de ervaring van mishandeling heeft gehad op het leven en verschillende levensdomeinen werd eerst geschetst hoe de herinnering aan de ervaring geëvolueerd is doorheen de levensloop. Hieruit blijkt dat deze vlak na de periode van de mishandeling opzij gezet wordt door het opbouwen van een eigen leven en het ontdekken van de wereld. Naarmate de slachtoffers ouder worden, bezinnen ze zich meer over het leven en komen de herinneringen terug boven. De gedachte kan ook terug opkomen wanneer de slachtoffers tegenslagen ervaren of er een belangrijke gebeurtenis in het leven plaats vindt. De herinnering komt soms kortstondig naar boven door een associatie bij dagdagelijkse zaken, maar ook bijvoorbeeld door een confrontatie met feiten die in de media verschijnen. Dit laatste zet mensen aan tot denken, maar zet soms ook aan tot het naar buiten brengen van hun verhaal. Het vertellen van het verhaal tegen professionelen of de naaste omgeving is niet vanzelfsprekend. De slachtoffers vrezen reacties van ongeloof of een negatief oordeel. Dat de angsten gegrond zijn, bewijzen de verhalen die de slachtoffers vertellen over momenten waarop ze hun verhaal deelden. Deze negatieve ervaringen doen het slachtoffer soms opnieuw een hele periode zwijgen. Gelukkig zijn er ook positieve ervaringen; hierbij geven de slachtoffers aan dat het vertellen van hun verhaal een opluchting is en een stap lijkt te zijn in de richting van (verdere) heling. Partners en andere personen kunnen hierin een belangrijke rol spelen.

Vervolgens werd onder dit tweede thema de impact op verschillende levensdomeinen onderzocht. Of de beschreven impact exclusief ontstaat door de mishandeling is niet altijd even duidelijk. Een aantal respondenten heeft ook andere moeilijkheden gekend in de kindertijd zoals bijvoorbeeld mishandeling in de thuiscontext of een slechte band met de ouders. De beschreven impact zou met andere woorden de uitkomst kunnen zijn van een cumulatie van trauma's opgelopen in de kindertijd. De mishandeling heeft volgens de slachtoffers alleszins *bijgedragen* tot een meer problematische ontwikkeling van sommige levensdomeinen.

Op psychologisch vlak komen vooral angsten en een laag zelfbeeld naar voor. Personen die met het slachtoffer in contact komen zouden dit opmerken en opnieuw misbruik maken van de slachtoffers. Enkele slachtoffers proberen hun uiterste best te doen om een gevoel van waardering te bekomen waardoor ze zich net opnieuw kwetsbaar opstellen. Daarenboven stellen de slachtoffers zich nog steeds vragen en geraken ze in bepaalde situaties verstrikt in gevoelens uit de kindertijd en reageren ze hier ook naar. Op psychologisch vlak kunnen alle respondenten gevolgen benoemen. Op lichamelijk vlak kan een aantal respondenten rechtstreekse of minder rechtstreekse gevolgen aangeven, zowel op korte als op lange termijn. Op professioneel vlak geven enkele respondenten aan het moeilijk te hebben met autoriteit, makkelijk opnieuw slachtoffer te worden van macht, arbeidsongeschikt te zijn door psychologische gevolgen, beïnvloed te zijn geweest in hun beroepskeuze, en een buitenproportioneel rechtvaardigheidsgevoel te hebben waardoor ze zichzelf in problemen werken waarop ze bovendien niet voorbereid waren door het gebrek aan inzicht in de maatschappij. Op opvoedkundig vlak hebben een paar respondenten professionele hulp gezocht om de opvoeding van hun kinderen aan te kunnen. Het viel sommigen op dat het moeilijk was om de

eigen kinderen een gevoel van warmte en geborgenheid te bieden. Dit kwam onder andere tot uiting in moeite hebben met knuffelen. Daarnaast zijn er op opvoedkundig vlak twee reacties op de ervaring van mishandeling: respondenten proberen de eigen kinderen te behoeden voor eenzelfde ervaring, andere respondenten geven net aan de eigen kinderen zeer vrij te hebben gelaten in hun beslissingen. Op vlak van relaties zijn er enkele slachtoffers zeer bewust op zoek gegaan naar veiligheid en geborgenheid en hebben ze deze gevonden, anderen blijven problemen ondervinden om iemand te vertrouwen en dichtbij te verdragen. Voor seksueel contact moesten er soms drempels overwonnen worden, terwijl anderen net de grenzen aftastten en de aard van het seksuele verlangen moeilijk konden plaatsen. Het gebrek aan vertrouwen is niet enkel aanwezig in een liefdesrelatie, maar ook in de algemene sociale omgang. Enkele slachtoffers hebben angst om opnieuw slachtoffer te worden en verkiezen een bepaalde afstand. Op studievlak is het gevolg bij de meeste respondenten een bepaalde leerachterstand die al dan niet ingehaald kon worden en eventueel bepalend was voor de verdere schoolcarrière. Slachtoffers worden regelmatig geconfronteerd met eigen reacties die hen dagdagelijks beperken op het vlak van praktisch functioneren. Tot slot werd het inzicht in de maatschappij voor enkele respondenten duidelijk gevormd of aangepast door de ervaring van mishandeling.

Besluitend kan er opgemerkt worden dat er op zeer uiteenlopende domeinen gevolgen te onderkennen zijn. De ontwikkeling van ieder levensdomein hoeft niet voor ieder slachtoffer problematisch te verlopen, toch ondervinden ze dikwijls gevolgen op meerdere vlakken tezamen gezien deze niet onafhankelijk zijn van elkaar. Binnen de domeinen zelf is het opvallend dat de impact voor de verschillende slachtoffers niet steeds gelijkaardig is. Slachtoffers verschillen van elkaar in karakter, achtergrond en beschermende factoren, waardoor er anders omgegaan wordt met de ervaringen. De enige zekerheid is dat de impact van de mishandeling zeer individueel gevormd wordt en evolueert.

Thema 3. Betekenis van de ervaring

3.1 Betekenisverlening

Dit kortere deel sluit aan bij het derde onderzoeksthema dat schetst welke plaats de ervaring zoveel jaren later inneemt. De plaats die de ervaring inneemt uit zich onder meer in betekenisverlening. Zo kan er bijvoorbeeld gedacht worden aan een beïnvloeding van het zelfbeeld, het vertrouwen dat iemand heeft in andere mensen en het beeld dat men heeft van de samenleving en de instituties. Ook morele opvattingen spelen hier een rol. De wijze waarop de geweldervaring invloed heeft op elementen van latere betekenisverlening kwam reeds op meerdere plaatsen bij de eerder besproken thema's naar voor.

3.2 Plaats in het leven

De respondenten werd ook meer rechtstreeks gevraagd om te beschrijven in welke mate de ervaring nog centraal stond in hun leven, op welke manier ze er momenteel nog mee bezig zijn. Ongeveer de helft van de respondenten geeft aan dat ze het een plaats hebben kunnen geven in hun leven. Ze geven aan dat het een heel proces was om dit te verwerken, of dat ze dit naarmate ze ouder werden beter konden relativeren. De andere helft geeft aan dat het nog vrij tot zeer centraal staat in hun leven. Hiermee willen ze aangeven dat ze nog zeer vaak over de ervaring nadenken, deze eventueel regelmatig herbeleven en geen rust kunnen vinden. Het is opvallend dat dit voornamelijk die respondenten zijn die seksueel mishandeld werden, een langere tijd psychisch en fysiek mishandeld werden of diegenen die ook in de context thuis mishandeling kenden. De respondenten die aangeven dat ze het eerder een plaats konden geven in hun leven zijn diegenen die therapie volgden, steun kregen vanuit de toenmalige of huidige thuiscontext of waarbij de feiten minder intens, frequent of aanhoudend waren.

> *"Ge hebt dat lang ergens in een schuifke gestoken. Die details zijn weg, die grote lijnen die komen nog wel en nu met het praten komen er wel dingen naar boven. Maar ik lig daar niet van wakker of het is niet dat me dat …, ik denk dat er mensen zijn waarbij dat dat heel hun verdere leven mee bepaald heeft."*

Of het misbruik nu een plaats gekregen heeft in het leven of nog zeer centraal staat, alle respondenten zijn het over één zaak eens: de ervaring is voor levenslang en zal hen blijven achtervolgen, "*dat heeft een stempel op mijn leven gedrukt*". Dit was ook non-verbaal aan de respondenten op te merken: iedere respondent was op zijn of haar manier emotioneel op het moment van het interview. Er werd openlijk geweend of tranen stonden in de ogen, de handen trilden, de krop was in de keel te horen, de woede kroop bij sommige in de stem en na het gesprek waren de respondenten duidelijk vermoeid. De citaten in de figuur op de volgende pagina verwoorden hoe de respondenten de ervaring nu nog steeds beleven.

Verschillende respondenten geven aan dat de ervaring zeker niet iedere dag in hun gedachten opkomt, maar er zijn wel momenten waarop of zelfs periodes waarin deze veel pertinenter aanwezig is. Een respondent geeft mee dat het om gevoelens gaat, en dat gevoelens één van die zaken is waarop je zelf in je leven geen greep hebt.

Figuur 2. Beleving ervaring[10]

3.3 Besluit

De betekenis die de respondenten aan de ervaring gegeven hebben in hun leven is ook hier zeer individueel: slachtoffers die een meer langdurige of ernstige mishandeling ondergingen en/of meer trauma's opliepen in hun kindertijd buiten de mishandeling binnen instellingen geven vaker aan dat ze de ervaring moeilijk een plaats kunnen geven. De respondenten daarentegen die minder intens, frequent of aanhoudend mishandeling meemaakten en/of een manier vonden om met de ervaring te leren omgaan, geven aan de feiten makkelijker een plaats te kunnen geven. Onafhankelijk van de fase van verwerking waarin de respondenten zitten, geven ze allen aan dat de ervaring een deel is en zal blijven van hun leven.

Ten gevolge hiervan hebben slachtoffers na al die jaren nog steeds noden die hen in de verwerking zouden kunnen helpen. Hierop wordt in het laatste thema dieper ingegaan.

[10] Voor deze figuur werd er uit ieder interview één citaat genomen die de huidige beleving van de ervaring sprekend omschrijft.

Thema 4. Actuele noden

4.1 Delen van het verhaal

Vele respondenten zien het feit dat ze hun verhaal kunnen doen in een interview reeds als bevrijdend. Het feit dat iemand tijd maakt om het verhaal te beluisteren, zonder men zich moet verantwoorden of gevaar loopt niet geloofd te worden, doet deugd. Eerder in dit rapport werd duidelijk dat de slachtoffers doorheen hun levensloop hun verhaal soms ook konden doen tegenover partners, familieleden en hulpverleners. De respondenten zijn het met elkaar eens dat het vertellen van het verhaal beter is dan het voor zichzelf te houden, maar beseffen ook dat er mensen zijn die hun verhaal nooit zullen doen. Eerder werd duidelijk waarom het persoonlijk verhaal naar buiten brengen is niet altijd evident is.

Het brengen van het verhaal zorgt niet enkel voor persoonlijke opluchting. Verschillende respondenten willen ook iets bereiken met het delen van hun ervaringen. Eén respondent geeft aan dat ze graag andere slachtoffers zou willen aanzetten om ook met hun verhaal naar buiten te komen. Ze is ervan overtuigd dat wanneer andere slachtoffers vaststellen dat het bekend maken een verschil uitmaakt, ze geneigd zullen zijn haar voorbeeld te volgen. Het merendeel van de respondenten wil met het publiek maken van hun ervaringen en de gevolgen bewustwording van de samenleving in de hand werken. Wanneer de samenleving inziet en aanvaardt dat deze praktijken realiteit zijn geweest, zal men meer geneigd zijn om geweld en misbruik in de toekomst te voorkomen. De eigen ervaring kan volgens de respondenten op die manier iets positief bijdragen aan de maatschappij.

> *"Het enige dat ik wil is dat met datgene dat ik vertel, dat dat de toekomstige generaties verstand bij brengt […] de kwetsuren die ze aangebracht hebben dat is … dat wil ik niet dat dat in de toekomst nog zo gebeurt. Als tenminste mijn verhaal daaraan zou kunnen verhelpen."*

> *"Ik vind persoonlijk die mensen die dat allemaal hebben doorgemaakt, die mogen gerust wat hebben, als dat hen een beetje vreugde geeft voor de pijn die ze gehad hebben en die ze nog verder tot aan hun dood mogen meeslepen, dan is dat een schamele troost, maar een vleugje vreugde. En dan hoop ik als ik dat ook niet krijg, dank je lieve Jezeke, ik heb mogen praten … ik heb mogen mijn bijdrage leveren voor het welzijn van de volgende."*

De respondenten verwachten dat er wel degelijk iets gedaan wordt met de verhalen. De beweging tot het bekend maken van geweldfeiten uit het verleden stelt de respondenten gerust dat er aandacht voor de problematiek is, maar deze mag niet in alle stilte uitdoven. Eén respondent vraagt zelfs expliciet om op de hoogte te worden gehouden over wat er exact met haar verhaal zal gebeuren.

Een ander doel van het openbaar maken van hun verhaal is, aldus een respondent, dat "*de vuile was moet buiten gehangen worden*". De respondenten staan erop dat de waarheid aan het licht komt waardoor er een sfeer van "niet-zwijgen" kan ontstaan. Verschillende slachtoffers zijn van mening dat hiervoor nog degelijk onderzoek dient te gebeuren naar hoe de zaken vroeger exact verlopen zijn. Op die manier kan men laten zien wat er écht gebeurd is. De meesten wensen dat de instellingen en daders met naam en toenaam vermeld worden in de bekendmaking van de feiten; anderen vinden dit niet nodig vanwege een eventuele stigmatisering van de – intussen sterk gewijzigde – instellingen. Een bekendmaking heeft als bijkomend voordeel dat de toenmalige daders met hun daden geconfronteerd worden.

4.2 Gevolgen voor daders

De daders moeten herinnerd worden aan hun daden zodat het gevoel dat ze ongestraft kunnen blijven, doorbroken wordt. De daders en diegenen die het toegelaten hebben (justitie door te weinig controle, collega's van de daders door schuldig verzuim, …) moeten beseffen wat ze de slachtoffers aangedaan hebben en wat de impact van hun daden (of hun nalaten) is geweest. Indien de daders nog leven, mogen ze van de respondenten gerust op gepaste wijze gestraft worden. Velen verwijzen naar Kardinaal Danneels en Bisschop Vangheluwe wanneer het over het straffen van de dader gaat. Ze zijn van mening dat deze bij uitstek het voorbeeld zijn van niet gepast straffen.

> *"Als een burger iets doet, die steken ze in de bak en die wordt publiek ten schande gemaakt. En die pastoors, gelijk nu ene Vangheluwe, die wordt dan ergens veilig weg geborgen en die kan zijn leven eigenlijk min of meer verder zetten. Dat wordt met de mantel der liefde toegedekt."*

Er is slechts één slachtoffer dat meent dat er ooit iets ondernomen is tegen de daders: deze werden overgeplaatst en daar bleef het volgens hem bij. De helft van de respondenten meent dat hun daders reeds dood zijn, enkele vinden straffen niet meer gepast omwille van de hoge ouderdom van de daders. Eén respondent meldt dat een dader nog leeft, maar dat hij de feiten ontkent. Deze zou hij de feiten graag zien bekennen.

4.3 Verontschuldigingen

Ook helpend voor slachtoffers is een toegeving van de feiten vanwege de dader met daaraan gekoppeld een excuus. De dader onder ogen zien zou niet voor iedereen even makkelijk zijn, vandaar dat deze excuses niet per se persoonlijk overgebracht moeten worden. Eén respondent geeft aan dat hij niets meer met de dader wil te maken hebben omdat hij dat niet waard is. Excuses kunnen ook komen van de instanties die toegeven dat ze verkeerd zijn geweest en hun verantwoordelijkheid niet opgenomen hebben. Een klein signaal aan slachtoffers kan misschien zelfs voldoende zijn, die toegeving wordt ook van de overheid verwacht. De overheid bracht reeds een publiek excuus uit. Hierover zijn de meningen zeer verdeeld. De ene liet tranen van blijdschap wanneer ze aan dit excuus dacht, de andere vond het "*een lacherke*" en nog iemand anders liet het vrij koud: "*het is beter dan géén*". Dit toont des te meer aan dat de noden van slachtoffers zeer uiteenlopend zijn en dat men met een erkenningsactie niet bij iedereen hetzelfde effect zal bekomen. Eén respondent denkt nog verder en is ervan overtuigd dat een excuus niet voldoende is. Een verontschuldiging geeft aan dat ze (de verantwoordelijken) alvast weten dat ze mis waren, maar er moet bijkomend een beleid volgen om de mensen anders om te laten gaan met autoriteit en dat de mogelijkheden biedt om actie te ondernemen wanneer een systeem faalt.

4.4 Onbeantwoorde vragen

Opvallend is dat de respondenten na al die jaren met nog heel wat onbeantwoorde vragen zitten. Velen vragen zich af waarom zij geviseerd werden en het slachtoffer werden, wat de daders bezielde om hen zo een onrecht aan te doen en of er nog andere slachtoffers zijn die feiten gemeld hebben van dezelfde daders. Daarnaast had een respondent graag geweten wat er van de andere kinderen geworden is. Er is ook een aantal slachtoffers die nog dikwijls terugdenken aan kinderen die plots verdwenen zijn in de periode dat ze in een instelling verbleven, ze vrezen hiervoor het ergste. Ze wensen hier dan ook meer over te weten te komen.

4.5 In gesprek met lotgenoten

Een minderheid van de respondenten ziet er iets in om met lotgenoten te praten. Ze vinden het nuttig wanneer het gaat om lotgenoten die binnen dezelfde instelling met geweld of misbruik geconfronteerd werden. Zo kan er samen gepraat worden om de herinnering volledig te maken, de gevoelens hieromtrent te bespreken en er eventueel definitief een punt achter te zetten. Een voordeel van lotgenotencontact is, aldus één respondent, dat het eenvoudiger is om over misbruik te praten met iemand die hetzelfde meegemaakt heeft aangezien men daar geen verantwoording aan hoeft af te leggen. Een grotere groep slachtoffers schrikt enkele respondenten af gezien zij niet graag in groep praten aangezien dit toch een heel gevoelig onderwerp is. Een andere respondent merkt op dat zo een gesprek zou kunnen uitdraaien op een huilbui en twee andere respondenten geven aan dat ze wel bereid zouden zijn om aan zo een gesprek deel te nemen, maar dat zij dan voornamelijk de anderen zouden helpen in plaats van dat zij iets aan het gesprek zouden hebben.

4.6 Professionele hulp

Respondenten die zelf aangeven vrij goed met de ervaring te kunnen omgaan, zijn van mening dat sommige slachtoffers wel kunnen gebaat zijn met professionele hulp. Ook nu nog, zo lang na de feiten. Wanneer een leven volledig ontspoord is na een extreme geweldervaring valt dit volgens enkele respondenten nog moeilijk recht te trekken. Belangrijk is dat hulpverlening vlot bereikbaar is (in de omgeving), betaalbaar en toegankelijk is (korte tot geen wachttijd) en een transparante procedure heeft. Deze respondent is van mening dat een psychisch probleem qua dringendheid vergeleken kan worden met een fysiek probleem, er moet zo snel mogelijk een antwoord op geboden worden. Hij maakt tevens de vergelijking met een brandhaard.

> *"Gewoon écht hulp, gelijk als mijn huis afbrandt: ik bel dan de brandweer en die staan hier binnen de vijf minuten."*

Een ander belangrijk aandachtspunt is dat de betrokken hulpverlener de nodige tijd neemt voor de cliënt en deze niet als een nummer behandelt.

4.7 Financiële tegemoetkoming

Een aantal respondenten doorliep reeds een heel traject doorheen de hulpverlening en heeft rechtstreekse of onrechtstreekse kosten gehad. Deze personen zouden het op zijn minst correct vinden hiervoor een financiële vergoeding te ontvangen. Enkele slachtoffers die niet in contact zijn gekomen met externe hulp, kunnen zich inbeelden dat anderen hiervoor heel wat kosten gemaakt hebben. De ervaring wegnemen zal een financiële vergoeding alleszins niet doen: "*dat zijn dingen, die zijn niet te betalen*". Een beetje verzachten misschien wel. Een aantal respondenten geeft immers aan het geld te willen gebruiken voor een goed doel of andere mensen die het nodig hebben te willen gelukkig maken. Anderen helpen zou voor hen een soort van troost zijn voor datgene dat hen vroeger aangedaan werd.

4.8 Erkenning

Er worden door de respondenten vier elementen opgesomd waarin ze zich erkend kunnen en willen voelen, namelijk :

- erkenning van de feiten: het feit dat deze daadwerkelijk plaatsvonden;
- erkenning van het leed: het feit dat dit voor een onschuldig kind buitenproportioneel was;

- erkenning van de impact: het gaat niet enkel om de feiten, maar ook om de gevolgen die de slachtoffers hun hele leven meedragen;
- erkenning van het gebrek aan of uitblijven van een reactie: het feit dat niemand toen zijn verantwoordelijkheid opgenomen heeft en hierop gepast gereageerd heeft.

> *"De erkenning van 'amai, die moet wel geleden hebben'."*

> *"Het zou een erkenning zijn van 'we hebben het begrepen, het is onze fout en het is je onschuldig aangedaan'."*

De erkenning kan komen van de daders zelf, maar veel respondenten menen dat deze reeds lang overleden zijn of alleszins niet meer helder bij verstand zijn. De erkenning kan eveneens komen van de instellingen, al dan niet terug te vinden in een nieuwe samenstelling of vorm. Huidige of toenmalige leidinggevenden of betrokkenen kunnen deze erkenning overbrengen. Tot slot zijn er ook verschillende respondenten die menen dat de overheid een steek heeft laten vallen en dus de erkenning ook van hen kan komen.

Er zijn verschillende manieren waarop slachtoffers zich erkend weten. De meeste respondenten brengen acties ter sprake die laten zien dat er werk gemaakt wordt van erkenning, dat het de maatschappij niet onberoerd laat. In dit verband worden volgende initiatieven genoemd: (publieke) excuses, het vervolgen van daders, verantwoordelijkheid opnemen voor de fouten die gemaakt zijn, onderzoek in het algemeen of in specifieke dossiers, het naar buiten brengen van verhalen, tijd maken om naar ervaringen te luisteren, slachtoffers op hun woord geloven en trachten te begrijpen wat het voor hen betekent, werk maken van een financiële vergoeding voor de gemaakte onkosten of als pijn- en smartgeld voor de levenslange straf die zij als slachtoffer niet hebben kunnen ontlopen.

Slachtoffers voelen zich enorm miskend wanneer zij hun verhaal doen, maar er vervolgens geen reactie op komt of wanneer er niets mee gedaan wordt. Een respondent haalt het belang aan van betrokkenheid van de slachtoffers wanneer erkenningsinitiatieven ondernomen worden. Deze betrokkenheid vormt een bijkomende vorm van erkenning. Men toont dan aan dat het menens is, dat het wel degelijk om de slachtoffers draait en niet om een verdoken politieke zet.

> *"De slachtoffers moeten betrokken worden en centraal staan. De erkenning mag niet zijn voor de politiek, ter hunner eer en glorie."*

Erkenning kan een beetje vreugde betekenen na de pijn die slachtoffers nog heel hun leven zullen meedragen. Erkenning betekent veel voor hen, het verzacht het trauma, maar lost het echter niet op. Géén erkenning krijgen maakt het leed zelfs dubbel zo zwaar, aldus een respondent. Het voelt goed erkend te worden voor zaken waar men zijn hele leven lang de gevolgen van draagt. Een respondent schreef volgende passage als antwoord op het publiek excuus van de overheid en toont hiermee de verzachtende werking aan:

> *"Erkenning horen, zien, lezen voelt aan als een verzachtende zalf op mijn nog onverwerkt stuk kinderverdriet. Mijn oprechte dank. Met dank voor uw blijvende aandacht voor de rechten van het kind."*

4.9 Besluit

De respondenten die deelnamen aan dit onderzoek waren klaar om hun verhaal te delen. Het vertellen van hun ervaringen en de impact wordt als opluchting ervaren. Naast het bevrijdend effect hopen ze dat hun verhaal kan bijdragen tot een aantal zaken en wensen ze hier ook van op de hoogte gehouden te worden. De slachtoffers zouden naar aanleiding van hun verhaal na lang zwijgen zeer graag zien dat de waarheid op een gedetailleerde wijze aan het licht gebracht wordt. Ze willen andere slachtoffers aanzetten tot het vertellen van hun ervaringen, zodat de samenleving kan erkennen dat deze feiten gebeurd zijn en ten gevolge hiervan meer actief gelijkaardige feiten zal proberen te vermijden. De ervaring mag dan voor hen iets negatief zijn, graag zouden ze hiermee een positieve bijdrage leveren aan de maatschappij in het algemeen en aan het lot van kinderen in het bijzonder.

Over de gevolgen naar de daders toe zijn de meningen verdeeld: een aantal respondenten meent dat het reeds te laat is om nog te straffen en vindt dit niet noodzakelijk; een aantal respondenten had de daders graag nog gestraft gezien. Als er gestraft wordt, vinden ze het uiterst belangrijk dat er op een gepaste wijze gestraft wordt, zoniet voelt men dit als respectloos aan ten opzichte van de slachtoffers. Een heel aantal respondenten ziet een mogelijke troost in excuses vanwege de dader waarbij hij of zij toegeeft ooit fout gehandeld te hebben. Deze excuses zouden ook van de instellingen en/of de overheid kunnen komen gezien zij hun verantwoordelijkheid niet genomen hebben. De reacties op het publieke excuus van de overheid zijn alvast uiteenlopend, en worden dus wederom individueel bepaald.

Een andere nood van een aantal respondenten vormt het verkrijgen van een antwoord op een aantal onbeantwoorde vragen. Deze betreffen meestal het lot van andere kinderen die ze gekend hebben. Ze zouden graag een diepgaand onderzoek zien gebeuren naar de situatie waar ze deel van uitgemaakt hebben en wat er zich exact heeft afgespeeld binnen de instelling.

Sommige respondenten zien iets in een gesprek met lotgenoten, anderen zouden hier wel aan willen deelnemen maar zien niet hoe het hen zou kunnen helpen, en nog anderen hebben hierin geen interesse. Ook hier zijn de noden zeer verscheiden.

Waar de respondenten het mee eens zijn is dat een heel aantal slachtoffers zou kunnen worden geholpen met professionele bijstand. Belangrijk hierbij is dat deze hulp vlot toegankelijk is. Er zijn slachtoffers die reeds een heel traject binnen de hulpverlening aflegden. De kosten zouden oplopen en dus zouden ze een financiële tegemoetkoming hiervoor zeker niet afslaan.

Tot slot geven de slachtoffers aan dat ze op vier vlakken erkend kunnen worden, namelijk erkenning voor de feiten, voor het leed, voor de impact en voor het gebrek of uitblijven van een reactie. Er is een heel aantal acties die zij aanvoelen als erkenning, die kunnen komen van verschillende actoren in de maatschappij. Wanneer er niets met hun verhaal gedaan wordt, voelen ze zich eerder miskend en enkelen vernoemen het belang van de betrokkenheid van de slachtoffers bij nieuwe initiatieven ter erkenning van de problematiek.

Het bekomen van een antwoord op de beschreven noden en het verkrijgen van erkenning kunnen verzachten of de omgang met de feiten vergemakkelijken, maar “*de feiten verjaren in het hoofd van een slachtoffer nooit*”.

6. Algemene conclusie

Het taboe rond mishandeling in de kindertijd lijkt binnen de samenleving stilaan doorbroken te worden. De overheid wil in uitvoering van de Resolutie van het Vlaams Parlement van 2 april 2014 betreffende de erkenning van slachtoffers van historisch geweld en misbruik in jeugd- en onderwijsinstellingen en het omgaan met geweld in het algemeen zijn verantwoordelijkheid opnemen tegenover slachtoffers van historisch misbruik, actie ondernemen tot erkenning van de slachtoffers en handvaten aanbieden voor het proces tot heling. Voorliggend onderzoek tracht de overheid hierbij te ondersteunen door inzicht te verwerven in de aard en complexiteit van de ervaring en de impact die deze heeft op het leven van de slachtoffers. Dit inzicht is noodzakelijk om de noden en behoeften van de slachtoffers te begrijpen en hierop een gepast antwoord te kunnen bieden.

Voor dit onderzoek werden twaalf personen geïnterviewd die tijdens hun kindertijd het slachtoffer werden van mishandeling binnen uiteenlopende settings. Bij de meerderheid van de respondenten trad de mishandeling meermaals of aanhoudend op en twee respondenten rapporteerden voornamelijk één gebeurtenis van buitensporig geweld. De feiten dateren van de periode 1950-1974 en werden gepleegd op kinderen tussen één en twintig jaar. De duur van de mishandeling varieerde van één maand tot negentien jaar. De geweldpleger was doorgaans een volwassene waarvan het kind dagelijks afhankelijk was voor onderwijs, opvoeding of verzorging binnen internaten, scholen, op kamp van de jeugdvereniging, ziekenhuizen of gezinsvervangende verblijven. In mindere mate waren de daders andere kinderen, al dan niet onder invloed van of met toestemming van een volwassene.

Het eerste onderzoeksthema binnen dit onderzoek betreft de aard en complexiteit van het geweld. De respondenten vertellen uitvoerig over hun ervaring en over de omstandigheden waarin het misbruik kon ontstaan en vooral voortbestaan. De slachtoffers kwamen in een klimaat van geweld terecht en werden meermaals fysiek gestraft. De straffen worden als onevenredig en vooral onrechtvaardig beschouwd. Daarnaast werden de respondenten in hun kindertijd het slachtoffer van psychisch geweld: ze werden vernederd met een laag zelfbeeld en het verlies van de eigen identiteit als gevolg. Vaak gebeurde dit in een omgeving waar de zorg voor het kind als ondermaats beschreven wordt en er sprake is van verwaarlozing. Enkele respondenten werden het slachtoffer van een vierde type van mishandeling, namelijk seksueel misbruik. Zij werden het slachtoffer van herhaaldelijke seksuele toenaderingen en handelingen.

Een aantal kinderen kwam in een residentiële setting terecht doordat de ouders geen tijd of middelen hadden om hun kinderen op te voeden. Andere kinderen werden naar een instelling verwezen met de bedoeling hen een betere opvoeding of een vakantie te bieden. Enerzijds was de band van sommige kinderen met hun ouders onvoldoende om de mishandeling aan te kaarten, anderzijds werd sommige kinderen vanuit de setting het contact met de buitenwereld ontzegd. De kinderen hadden niet steeds door dat ze in een situatie terecht kwamen die niet correct was, en dit door een gebrek aan vergelijkingspunten of een referentiekader in combinatie met een blind vertrouwen in volwassenen. De kinderen voelden zich angstig, machteloos en de situatie leek uitzichtloos. De meesten keerden in zichzelf, een kleine minderheid verzette zich of trachtte de situatie in die mate te relativeren zodat ze konden overleven.

Volgens de respondenten waren de daders veelal gefrustreerd of hadden deze verboden verlangens. Er is een aantal factoren die maken dat de mishandeling kon blijven voortbestaan: de plegers richtten zich op kwetsbare kinderen of maakten deze kwetsbaar door afzondering, controle en vernedering; er was het blind vertrouwen van het kind en de vanzelfsprekendheid van maatschappelijke en institutionele autoriteit. Verwaarlozing hield stand door financiële motieven. Wat de kinderen op dat moment had kunnen helpen is een basisgevoel van veiligheid en vertrouwen. Dit had kunnen geboden worden door een vertrouwenspersoon binnen de instelling, door een extern meldpunt, door de ouders of door professionals. Een luisterend oor en bijhorende aandacht had de situatie voor het kind alvast draaglijker kunnen maken. Deze vertrouwenspersoon had daarnaast actie kunnen ondernemen om de situatie te stoppen of zelfs te voorkomen. Dit is echter een taak die de respondenten in eerste instantie toewijzen aan de instelling of de overheid, door meer systematische controle na te streven en door ruimte te creëren voor een open klimaat tegen alle vormen van mishandeling. De maatschappij draagt hierbij ook de verantwoordelijkheid om hiervoor open te staan en de kinderen de vaardigheid bij te brengen om zich te weren tegen situaties van mishandeling.

De impact van de mishandeling (onderzoeksthema 2) is verregaand. De respondenten geven op verschillende levensdomeinen aan nog steeds nadeel te ondervinden van de ervaring. Of de beschreven impact exclusief ontstaat door de mishandeling is niet duidelijk (respondenten liepen doorgaans meerdere trauma's op doorheen de levensjaren), maar de mishandeling heeft volgens de respondenten alleszins bijgedragen tot een meer problematische ontwikkeling van sommige levensdomeinen. Er werden gevolgen beschreven op psychologisch, lichamelijk, professioneel, opvoedkundig, relationeel, studie- en praktisch vlak, in de sociale omgang en op het vlak van maatschappelijk inzicht. De ontwikkeling van ieder levensdomein verloopt niet noodzakelijk problematisch na een ervaring van mishandeling, maar de slachtoffers beschrijven toch gevolgen op meerdere vlakken tezamen. De verschillende levensdomeinen kunnen qua impact vaak niet los van elkaar gezien worden. De psychische gevolgen die ter sprake gebracht worden door alle respondenten (zoals een laag zelfbeeld, angst, verlies van vertrouwen) lijken mee aan de basis te liggen van andere moeilijkheden die de slachtoffers ervaren. De impact van de mishandeling wordt zeer individueel gevormd en ervaren.

De plaats die de ervaring ingenomen heeft in het leven van de slachtoffers (onderzoeksthema 3) wordt eveneens zeer individueel bepaald. Ongeveer de helft geeft aan de ervaring een plaats te hebben kunnen geven terwijl de andere helft aangeeft hiermee nog zeer regelmatig dominant bezig te zijn. Beide groepen respondenten menen wel dat onafhankelijk van de verwerkingsfase waarin ze ooit terechtkomen, de mishandeling hen het hele leven zal achtervolgen.

Slachtoffers hebben op dit moment nood aan (onderzoeksthema 4) het kunnen delen van hun verhaal. Dit gegeven zal niet zonder meer te veralgemenen zijn naar de populatie slachtoffers in het algemeen gezien enkel die respondenten bevraagd werden die klaar waren om hun verhaal te doen. Het delen van hun verhaal kan enerzijds voor henzelf opluchten, anderzijds willen ze graag dat hun verhaal iets positief bijdraagt aan de maatschappij. Ze zouden graag de waarheid op een gedetailleerde wijze aan het licht zien komen en andere slachtoffers aanzetten tot het vertellen van hun verhaal. Enkel door verhalen bekend te maken kan de samenleving erkennen dat de feiten realiteit geweest zijn en kunnen gelijkaardige feiten in de toekomst worden vermeden. Naar de daders toe verwoorden enkele respondenten de wens dat deze op gepaste wijze zouden gestraft

worden; anderen geven aan dat de daders waarschijnlijk niet meer leven of dat het niet meer de moeite zal zijn om hen te straffen. Verontschuldigingen zouden meerdere respondenten kunnen appreciëren. Het zou voor hen een vorm van erkenning zijn om van de dader te horen dat hij verkeerd gehandeld heeft. Deze excuses mogen eveneens komen van de instelling en de overheid gezien zij hun verantwoordelijkheid niet genomen hebben op het moment van en gedurende de periode na de feiten. Erkenning is een belangrijke nood voor vele slachtoffers. Het kan gaan om erkenning van de feiten, van het leed, van de impact of van het gebrek of uitblijven van een reactie. Het ervaren van erkenning werkt verzachtend en kan op meerdere manieren bereikt worden. Andere noden betreffen een antwoord krijgen op vragen waarmee de slachtoffers nog steeds zitten, gesprekken voeren met lotgenoten en het bekomen van professionele hulp gekoppeld aan een vergoeding van de hiervoor gemaakte kosten. Ook hier geldt dat noden zeer sterk individueel ingekleurd worden.

Iedere actie die beantwoordt aan de noden en een erkenning biedt kan de gevolgen van de ervaring verlichten en de omgang met de feiten vergemakkelijken. Toch zal het misbruik voor slachtoffers altijd in hun geheugen gegrift staan en een persoonlijke opdracht vormen om met de gevolgen ervan om te gaan.

7. Aanbevelingen

7.1 Algemeen

De ervaring van geweld en misbruik tijdens de kinderjaren is niet enkel complex vanwege de specifieke afhankelijkheidsrelatie van het slachtoffer ten opzichte van de pleger en de omstandigheden binnen de instelling die het misbruik doen voortbestaan, maar ook wegens een aantal factoren in de ruimere omgeving van het kind (thuiscontext, band met de familie en het sociale milieu, overdracht van problemen over generaties, al dan niet herkenning van signalen door hulpverleners, een inadequate of afwezige justitiële reactie, …). De impact van geweld en misbruik kan maar begrepen worden door een contextualisering van de feiten en de gevolgen.

De onmiddellijke omgeving van het kind (leerkrachten, opvoeders, familieleden en vrienden, huisartsen, verantwoordelijken van jeugd- en sportverenigingen, medewerkers van de politie, ...) dient de nodige gevoeligheid en bekwaamheid te ontwikkelen om signalen te herkennen die kunnen wijzen op geweldervaringen. Dit geldt tevens voor hulpverlenende instanties, die bovendien de nodige kennis moeten verwerven om de complexiteit en bredere context van het probleem juist in te schatten en op globale wijze aan te pakken. Zowel diagnose als aanpak kunnen vaak bevorderd worden door het betrekken van meerdere disciplines en sectoren: onderwijs, psychosociale hulpverlening, (geestelijke) gezondheidszorg, politie en justitie.

Vele slachtoffers geven aan dat hen *onrecht* is aangedaan. De beleving van onrecht verwijst impliciet naar het bestaan van een maatschappelijke norm en naar een omgeving die - in de verwachtingen van het slachtoffer - bepaalde fundamentele waarden en normen dient te bevestigen. Het is aan de samenleving om initiatief te nemen om erkenning van het ervaren onrecht te bieden. Zowel de informele als de formele omgeving kunnen daarbij een belangrijke rol spelen. Een aantal respondenten geeft aan precies in deze maatschappelijke erkenning troost te vinden. Echter, voor sommige slachtoffers blijkt deze maatschappelijke erkenning een minder belangrijke rol te spelen.

Vele slachtoffers voelen een belangrijke nood om hun verhaal te doen. Vrijwel alle slachtoffers kampen met belangrijke waarom-vragen: zij willen begrijpen, voor zover dit nog mogelijk is, hoe de feiten zijn kunnen gebeuren, wat de achtergronden waren van het buitensporig fysiek straffen, waarom hén dit is overkomen. Vele tegenstrijdige emoties, schuld- en schaamtegevoelens, kwaadheid en verdriet spelen mee. De slachtoffers helpen om hierin een zeker inzicht te verwerven, lijkt een belangrijke taak voor de hulpverlening.

Het onderzoek toont eveneens aan dat het horen van verhalen van andere slachtoffers de eigen herinneringen in sterke mate oproept. Hierin kan enerzijds een bedreiging schuilen (oude wonden worden opengereten), anderzijds een persoonlijke kans. Het lijkt ons de taak van de overheid om enerzijds aan het publiek gepaste informatie te verstrekken over de problematiek van historisch misbruik in diverse contexten en anderzijds de mogelijkheid te creëren om over deze ervaringen te spreken door het voorzien in laagdrempelige aanspreekpunten.

7.2 Het melden van geweld en misbruik

Het faciliteren van het melden van geweld en misbruik lijkt een voor de hand liggende aanbeveling te zijn ten aanzien van de diverse institutionele contexten (scholen, instellingen, jeugdverenigingen, families, politie, ...). De getuigenissen van slachtoffers bevestigen dat melden in de eerste plaats een sfeer van veiligheid en vertrouwen veronderstelt. Meerdere respondenten benadrukken dat voor

vele slachtoffers de drempel wellicht te hoog ligt om te melden *binnen* de instelling, onder meer wegens onduidelijkheid omtrent de mogelijke gevolgen. Hoe dan ook dienen instellingen een open en duidelijk klimaat te scheppen waardoor melden optimaal kan bevorderd worden. Het voorgaande leert ons dat in de opleiding en de begeleiding van personeel in de diverse instellingen wellicht meer aandacht moet gaan naar de problematiek van (historisch) geweld en misbruik. Dit geldt tevens voor de medewerkers en vrijwilligers die actief zijn in allerlei organisaties voor kinderen en jongeren, zoals speelpleinwerkingen.

Vervolgens rijst de vraag hoe de drempel van *externe* meldpunten verlaagd kan worden. De anonimiteit die hier geboden wordt, kan voor sommige slachtoffers een voordeel zijn. Ruime bekendmaking van deze meldpunten bij het brede publiek, waarbij duidelijke informatie wordt verstrekt over de (vertrouwelijke) werking, lijkt noodzakelijk. Hierbij kan gewezen worden op de persoonlijke voordelen voor het slachtoffer en diens directe omgeving, maar ook op de positieve bijdrage die slachtoffers op maatschappelijk vlak kunnen leveren door het brengen van hun getuigenis en het ondersteunen van lotgenoten. Tenslotte verdient het de aanbeveling om externe meldpunten optimaal in te bedden in bestaande structuren, zodat de aansluiting met de daaropvolgende hulpverlening vergemakkelijkt wordt. Slachtoffers zijn immers vaak geen expliciete hulpvragers.

Welke ook de mogelijke kanalen zijn om geweld en misbruik te melden, het hanteren van eenvormige definities en criteria vormt een belangrijk aandachtspunt. Er dient voorzien te worden in een eenduidig registratiesysteem, dat tevens oog heeft voor de meer diepgaande, kwalitatieve aspecten van de problematiek. Tevens dient de categorie 'verwaarlozing' omschreven te worden en opgenomen te worden in de beleidsdocumenten.

7.3 De Erkennings- en bemiddelingscommissie voor slachtoffers van historisch misbruik

Bovenstaande overwegingen en aanbevelingen zijn ook van toepassing op de nieuw opgerichte Erkennings- en bemiddelingscommissie. Ook hier zal het er op aan komen om, in de eerste plaats, veiligheid en vertrouwen te bieden, erkenning te geven en de individuele problematiek te begrijpen binnen zijn context. Daarnaast kunnen de volgende aandachtspunten geformuleerd worden.

- Een maximaal laagdrempelige methode moet gehanteerd worden om het leggen van contact met de commissie te vergemakkelijken. Het naar buiten komen met het verhaal is voor vele slachtoffers niet eenvoudig. Wellicht zijn vele slachtoffers nog niet klaar om hun verhaal te brengen. Qua communicatiekanaal lijkt voor vele slachtoffers het gebruik van e-mail een comfortabele weg te zijn.
- Bij het ontvangen van het slachtoffer dient men de tijd te nemen om de persoon te beluisteren in alle aspecten van het verhaal. Sommige slachtoffers brengen een zeer gestructureerd en gedetailleerd verhaal (eventueel zelfs reeds uitgeschreven), andere slachtoffers hebben hun verhaal nog nauwelijks of nooit eerder verteld en brengen dit in een aaneenschakeling van ervaringen en gevoelens die ze lang voor zich hielden en waarbij ze zelf nog zoekende zijn naar verbanden en betekenissen.
- Alleszins willen slachtoffers doorgaans uitvoerig beluisterd worden en geven ze ook na interviews aan dat ze erkenning vonden in het feit dat iemand tot in detail geïnteresseerd was in hun verhaal. Deze meerwaarde van 'het kunnen vertellen op zich' mag de commissie zeker niet

uit het oog verliezen. Hiertoe dient een doorleefde betrokkenheid op de persoon van het slachtoffer getoond te worden.

- Vermeden dient te worden dat het slachtoffer met ongeloof wordt onthaald, of dat de bewijslast van wat er gebeurt is helemaal op de schouders van het slachtoffer komt te liggen. In een aantal gevallen zal het slachtoffer een verder onderzoek wensen om zodoende te waarheid te achterhalen en verantwoordelijkheden te kunnen toewijzen.
- Verschillende slachtoffers geven aan dat ze het belangrijk vinden dat 'er iets met hun verhaal gebeurt'. Het verduidelijken van de verdere stappen in het dossier en het informeren van het slachtoffer lijken dan ook belangrijk te zijn. Het ervaren van een actiebereidheid langs de kant van de commissie en het zichtbaar maken van deze acties - zowel in individuele dossiers als dossieroverstijgend - beantwoordt aan een belangrijke nood van vele slachtoffers.
- In een aantal gevallen zal de commissie mogelijk contact opnemen met de betrokken instelling of zelfs met de gewezen pleger. Een benadering gericht op dialoog en responsabilisering lijkt hier aangewezen. In sommige, maar niet in alle, gevallen zal het slachtoffer een persoonlijk contact wensen met de verantwoordelijken van de instelling. Het verkrijgen van uitleg en eventueel excuses kan van groot belang zijn. Ondersteuning en bemiddeling zijn hierbij noodzakelijk.
- Tenslotte blijft het belangrijk te beseffen dat de noden van slachtoffers in grote mate individueel bepaald zijn en sterk kunnen verschillen. Er bestaat geen eenduidig script of eenvoudig model dat in alle situaties toepasbaar zou zijn.

7.4 Wetenschappelijk onderzoek

Mishandeling binnen een instelling alsook de gevolgen staan niet los van de bredere context waarbinnen een kind opgroeit. Het onderzoek toont ook dat kinderen die thuis mishandeling kende en/of een moeilijke band hadden met de ouders, niet over een voldoende duidelijk referentiekader beschikken om een situatie van misbruik als dusdanig te herkennen en er tegen in te gaan. Een aantal respondenten getuigt van opeenvolgende situaties van mishandeling, zonder een logische verklaring te vinden voor deze vormen van herhaald slachtofferschap. Het lijkt erop dat mishandeling een onderdeel is van maatschappelijke en persoonlijke kwetsbaarheid waarmee het kind geconfronteerd wordt. Om deze processen beter te begrijpen is verder wetenschappelijk onderzoek naar het ontstaan en in stand houden van geweld en misbruik noodzakelijk.

Daarnaast is er een nood aan verder onderzoek naar zowel de lange-termijngevolgen op psychologisch, neurologisch, relationeel, professioneel en sociaal vlak, als de ontwikkelingsprocessen van een persoon na dergelijke gecompliceerde ervaring(en) van misbruik.

De samenhang tussen een vroege ervaring van misbruik en het falen op bepaalde levensdomeinen vormt een thema waarbij meer diepgaand psychologisch onderzoek noodzakelijk blijft. Op deze wijze kunnen zowel beschermende factoren als risicofactoren beter geïdentificeerd worden.

Het vertellen van een emotioneel geladen verhaal vergt van slachtoffers heel wat energie. Ook bij verder onderzoek dient bijgevolg aan slachtoffers een voldoende veilig kader geboden te worden en eventueel meerdere contactmomenten te voorzien om bepaalde aspecten ten gronde te kunnen uitdiepen. Op het einde van het gesprek met de commissie kan aan slachtoffers gevraagd worden of zij - mits voldoende voorbereiding - bereid zouden zijn hun medewerking te verlenen aan verder wetenschappelijk onderzoek.

Met het oog op het ontwikkelen van preventieve strategieën is tenslotte verder onderzoek naar de persoonlijkheid en het gedrag van de pleger belangrijk. De aard van het misbruik (fysiek dan wel seksueel) dient hierbij in aanmerking genomen te worden. Ook de institutionele en organisatorische context en cultuur die van invloed kunnen zijn op het optreden of stopzetten van geweld en misbruik dienen verder bestudeerd te worden.

Bibliografie

Bijleveld C., *Methoden en technieken van onderzoek in de criminologie*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 357p.

Experten-panel, *Ondubbelzinnig kiezen voor erkenning. Historisch geweld en misbruik in jeugd- en onderwijsinstellingen in Vlaanderen. Analyse, duiding en beleidsaanbevelingen*, 9 december 2013, 44p.

Mortelmans D., *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*, Leuven, Uitgeverij Acco, 2007, 534.

Krug G.E., Dahlberg L.L., Mercy J.A., Zwi A.B. and Lozano R. (Eds.), *World report on violence and health*, World Health Organization, Genève, 2002, 346p.

Vlaams Parlement, Resolutie betreffende de erkenning van de slachtoffers van historisch geweld en misbruik in jeugd- en onderwijsinstellingen in Vlaanderen en het omgaan met geweld in het algemeen, *Parl. St*. nr. 2475, 2013-2014.

Vlaamse Regering, *Regeerakkoord Vlaamse Regering 2014-2019*, 23 juli 2014, 167p.

Leuvens Instituut voor Criminologie
Afdeling Strafrecht en Criminologie
Faculteit Rechtsgeleerdheid
Hooverplein 10 Bus 3418
3000 Leuven
www.law.kuleuven.be/linc

KU LEUVEN